

Lądzkie kronik czytanie...

Działalność grupy „Świadectwo i Twórczość” w świetle kronikarskich zapisów

20 sierpnia 2010 r. Tego dnia salezjańska wspólnota w Łądzie nad Wartą uroczyście dziękuje swemu patronowi – św. Bernardowi z Clairvaux – za jego opiekę nad tą wspólnotą. A zapewne patron dba o to, aby wszyscy cystersi, którzy ziemskie życie złączyli z Łądem, nadal wypraszał łaski dla tego ośrodka, jakim jest seminarium duchowne, parafia i szereg inicjatyw wychowawczych i duszpasterskich tutaj zakorzenionych. Rano odprawiamy mszę św. w kaplicy seminaryjnej w nowym – aczkolwiek mającym już trochę lat – domu. Wspólne śniadanie, po którym „dusza tego dzieła” ks. Władysław Kołyszko, zaprasza na kawę. I tak powracamy do wspomnień sprzed 30 lat, gdy powstawała grupa klerycka „Świadectwo i Twórczość”, dla której ksiądz Władysław, jako ówczesny rektor i przełożony wspólnoty, był oparciem. Kierownik biblioteki, ks. Władysław Gro-

chał, wynosi z archiwum kroniki i teczki archiwaliów związane z działalnością tej grupy, dołączając doń swoje ustne świadectwo, że ludzie się wciąż dopytują – czy ta forma apostołstwa wśród świeckich Ziemi Słupskiej i Konińskiej zostanie wznowiona? I choć przerwana trwa już prawie 15 lat, to jednak wciąż żywa jest potrzeba takich spotkań, zwłaszcza wśród pracowników służby zdrowia oraz nauczycieli i wychowawców. Świętemu Bernardowi zatem, który w Łądzie ma swój przyczółek, a o którym dzisiejsza liturgia mówi, że jako *opat, przejęty gorliwością o Twoją chwałę, płonął jak ogień i oświecał Twój Kościół*, powierzam prośbę, by sporo z tej gorliwości i nam się udzielało. Ze wzruszeniem otwieram pierwszą kronikę, która na solidnej okładce ma wybitą tytuł: *Złota księga*. I kronika ta w pewien sposób jest *złota*. Pozbierane są w niej i pierwsze porwy ducha, i doświadczenia,

Pierwsi członkowie grupy
„Świadectwo i Twórczość”.

Stoją od lewej:

Henryk Bonkowski,

Wiesław Bodo,

Tadeusz Lewicki,

Roman Szpakowski,

Janusz Nowiński,

Wojciech Bagiński,

ks. Władysław Kołyszko – rektor,

Kazimierz Kurek,

Roman Dąbrowski,

Marek Kędzierski,

Waldemar Jonatowski.

Fotografia została wykonana

w czerwcu 1981 r.

i opisy pierwszych czterech lat spotkań pracowników służby zdrowia i oświaty Ziemi Słupskiej (tak było na początku) organizowanych przez klerycką grupę „Świadectwo i Twórczość”. Spotkania te przyjęły nazwę „Bogu i człowiekowi”. Na odwrocie strony tytułowej swoje podpisy umieścili członkowie-założyciele grupy, klerycy: Marek Kędziński, Kazimierz Kurek, Tadeusz Lewicki, Janusz Nowiński, Roman Szpakowski.

Narodziny idei i początki działalności w latach 1980-1981

Zamysł zainicjowania takich spotkań w Łądzie wiązał się z moimi (ks. Kazimierza Kurka – red.) osobistymi doświadczeniami w ramach apostołstwa świeckich czy to w latach Duszpasterstwa Akademickiego „WĘZEŁ” przy kościele św. Teresy w Łodzi, czy też w ramach tworzenia i pierwszych latach pracy w Klubie Inteligencji Katolickiej w Łodzi, a także – w jakimś mierze – wiązał się z doświadczeniami w Duszpasterstwie Rodzin Diecezji Łódzkiej. To tamte lata i znajomość życia i dzieła św. Jana Bosko pozwoliły na refleksję, że skoro jako salezjanie mamy *pomagać wzrastać młodzieży w taskach u Boga i u ludzi*, a ówczesny system polityczny nie pozwalał na instytucjonalną obecność wśród młodych (szkoły, bursy, internaty), to trzeba, aby świeccy, którzy są blisko młodzieży, a zwłaszcza nauczyciele i pracownicy służby zdrowia, mogli być dla niej źródłem chrześcijańskich inspiracji i wartości, przekazywanych w duchu naszego założyciela – św. Jana Bosko.

Spotkania rozpoczęły się w dniu 18 października 1980 r. – w patronalne święto pracowników służby zdrowia. Mszy św. przewodniczył ks. dr Andrzej Strus SDB, który w ramach prelekcji poprowadził kilkunastuosobową grupę uczestników spotkania śladami św. Łukasza, ukazując go zarazem jako piewę Bożego Miłosierdzia. Miesiąc później, 27 listopada, ks. mgr Apoloniusz Domański zaprezentował temat: *Zasadnicze elementy nauki o człowieku w encyklice „Redemptor hominis”*. Na kolejne spotkanie w dniu 19 grudnia przybył o. dr Karol Meissner OSB, który przedstawił swoje przemyślenia: *Byłem ekspertem Synodu Biskupów. A Synod Biskupów w roku 1980 był poświęcony Zadaniom rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie*. Długa dyskusja z licznym gronem lekarzy słupskiego szpitala dotyczyła etyki zawodowej, a prelegent zobowiązał się do udzielania odpowiedzi drogą korespondencyjną na pytania płynące z tego kręgu zawodowego. Przypominał także o miejscach spotkań w Polsce lekarzy skupionych na zagadnieniach etyczno-moralnych oraz zawodowych w świetle nauki Kościoła (Warszawa, Poznań, Kraków).

Pierwsze spotkanie w roku 1981 odbyło się w dniu 14 stycznia i miało charakter spotkania opłatkowego. Po mszy świętej z formularzem o św. Janie Bosko, której

przewodniczył ks. Władysław Kotyszko, i który wygłosił kazanie o tym znakomitym wychowawcy młodzieży, uczestnicy podzielili się opłatkiem składając sobie życzenia (cenne świadectwo dają temu zachowane fotografie). Po mszy św. głos zabrali trzej prelegenci z krótkimi wystąpieniami, ks. dr Andrzej Strus: *Życie po życiu w aspekcie biblijnym*, ks. dr Jan Gliściński: *Co to jest salezjański system wychowawczy i czy dzisiejsi nauczyciele mogą go stosować?* oraz kl. Tadeusz Lewicki: *Twórczość literacka Jana Pawła II*.

Gościem kolejnego spotkania (13 lutego 1981) był poseł Wacław Auleytner z Koła Poselskiego „ZNAK”, który swoje wystąpienie poświęcił stanowi oświaty, opieki zdrowotnej oraz aktualnej sytuacji w kraju. Gościa powitał kierownik studiów – ks. Aleksander Janeczek SDB. Z nauczycielami z Zagórowa przybył na to spotkanie ksiądz dziekan. Spotkanie 11 marca było poświęcone *Biblijnym elementom nawrócenia chrześcijańskiego*, które ukazał ks. Stanisław Jankowski SDB. Z okazji minionego Dnia Kobiet wszystkie panie otrzymały, wraz z życzeniami, wizerunek cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszenia z Kawnic.

Fotografie dokumentujące pierwsze spotkania środowisk nauczycieli i służby zdrowia Ziemi Konińskiej i Słupskiej w Łądzie w 1981 r.: spotkanie opłatkowe 18 stycznia oraz spotkanie połączone z wielkanocnymi życzeniami 28 kwietnia. Wśród uczestników na ostatniej fotografii alumni: Roman Szpakowski i Kazimierz Kurek.

Częścią bogatego programu spotkania 20 października 1982 r. był recital fortepianowy prof. Pawła Marcinkowskiego z Poznania. Fortepian Steinwaya w Sali Opackiej zabrzmiał wówczas muzyką Brahmsa, Liszta i Chopina. Na fotografii uczestników spotkania wita ks. Adam Durak, w pierwszym rzędzie obok niego siedzą: prof. Paweł Marcinkowski, ks. Władysław Kołyszko – rektor, za nim kl. Kazimierz Kurek.

wieczorne zaś wygłosiła s. Maria CMW, ukazując życie i działalność siostr salezjanek. Wielość wpisów pod tą datą, pozostawiona przez uczestników spotkania, pozwala na stwierdzenie, że czują się oni coraz lepiej w łódzkich murach i wynoszą z nich coraz więcej wskazówek dla swego życia osobistego, rodzinnego i zawodowego.

Duże znaczenie dla rozwoju duchowego i apostołskiego uczestników spotkań miał ich udział w dorocznej Ogólnopolskiej Pielgrzymce Pracowników Służby Zdrowia na Jasną Górę w dniu 24 maja 1981 r. W kronice grupy tak o niej pisał kl. Marek Kędzierski: *Pielgrzymka została zainicjowana przez uczestników spotkań. Organizacją zajęli się członkowie ZOZ-u ze Słupcy. Stronę liturgiczną przygotowali alumni „Świadectwa i Twórczości”. Udział wzięło ok. 40 osób. „Świadectwo i Twórczość” reprezentowali: Kazimierz Kurek, Marek Kędzierski i Tadeusz Lewicki. W przebiegu Dnia Pielgrzymki na Jasnej Górze wzięliśmy udział we wszystkich spotkaniach. Ich ukoronowaniem była msza św. w Bazylice. Zwiedziliśmy ponadto Jasnogórską Poradnię Życia Rodzinnego i zapoznaliśmy się z jej pracą. Zwłaszcza to półtorej godziny sprawiło nam dużo zadowolenia. Niektórzy z naszych uczestników, zaangażowani w poradnictwo na terenie własnych parafii, mogli porównać i poczynić spostrzeżenia. Zakupiliśmy także materiały pomocnicze. Na kartach kroniki pozostały z tej pielgrzymki: program, wpis bpa Adama Dyczkowskiego, ks. Jerzego Buxakowskiego, uczestników pielgrzymki i kilkanaście fotografii.*

Uwieńczeniem rocznych spotkań było spotkanie majowe (27 maja), w czasie którego dr Zofia Szczerska z Łodzi zaprezentowała pracę Parafialnej Poradni Życia Rodzinnego, polskie Poradnictwo Rodzinne oraz podzieliła się refleksjami nt. Synodu Biskupów, w którego pracach uczestniczyła. Koncert artystów Poznańskiej Filharmonii stanowił kłamrę zamykającą roczne spotkania, był też zachętą, aby tym żarliwiej wyrazić życzenie: do zobaczenia po wakacjach!

Na zakończenie rozdziału kroniki, sumującego rok pracy 1980-1981, znajduje się fotografia alumnow grupy „Świadectwo i Twórczość” – nazywanej w seminarium popularnie „Zgrzyt” – wraz ze swym opiekunem ks. Władysławem Kołyszka. Przy pomniku św. Jana Bosko na seminaryjnym boisku stoją: Hen-

Przed koncertem, 20 października 1982 r., w zaaranżowanej na salę wystawową jednej z krypt kościoła, ks. rektor Władysław Kołyszko otworzył wystawę malarstwa poznańskiego artysty Jerzego Piotrowicza. Wśród dziesięciu obrazów malarza znalazło się *Ukrzyżowanie*. Obraz ten dołączył do kolekcji dzieł sztuki zgromadzonych w Łądzie.

Kwietniowe spotkanie (8 kwietnia) zostało poświęcone Całunowi Turyńskiemu i korelacjom tej relikwii z opisami Męki Chrystusa Pana w Ewangelii według św. Jana. Znakomita prezentacja tematu przez ks. Stanisława Jankowskiego, wzbogacona przeżroczami ukazującymi drogę Całunu przez wieki i stan badań nad nim, pozwoliły uczestnikom spotkania bardzo głęboko przeżyć doświadczenie Męki i Śmierci Zbawiciela. Tego też dnia uczestnicy spotkania – wraz z życzeniami świątecznymi podpisanymi przez wszystkich obecnych – poinformowali biskupa włocławskiego Jana Zarębę oraz inspektorów salezjańskich prowincji: ks. Henryka Jacenciuka z Piły i ks. Wojciecha Szulczyńskiego z Łodzi o działalności grupy „Świadectwo i Twórczość”. W odpowiedzi biskup włocławski, na ręce rektora WSD w Łądzie, skierował list do uczestników spotkań, wyrażając nadzieję na to, iż żywa wiara w zbawcze moce Chrystusa Zmartwychwstałego *umacniać będzie nadzieję w zwycięstwo prawdy, ubogacając miłością Bożą...* Drugiemu spotkaniu w kwietniu (28 kwietnia) nadano charakter wieczoru paschalnego, nawiązującego swym charakterem do Wielkiego Czwartku. O Wielkanocy w Ziemi Świętej opowiadał ks. Stanisław Jankowski, pokarmy poświęcił administrator Domu Łódzkiego ks. Tadeusz Krupa. Słówko

ryk Bonkowski (kurs III), Wiesław Bodo (kurs V), Tadeusz Lewicki (kurs III), Roman Szpakowski (kurs III), Janusz Nowiński (kurs III), Wojciech Bagiński (kurs III), ks. Władysław Kotyszko – rektor WSD, Kazimierz Kurek (kurs II), Roman Dąbrowski (kurs III), Marek Kędzierski (kurs III), Waldemar Jonatowski (kurs II). Można zapytać dlaczego we wspólnocie seminaryjnej używano częściej określenia „Zgrzyt” niż oficjalnej nazwy grupy? Otóż sam termin pojawił się wśród członków-założycieli, którzy oryginalną i nietypową – jak na owe czasy – formę działalności apostolskiej grupy postrzegali jako swoisty „zgrzyt” w konwensacjach seminaryjnych struktur. Prowokacyjna nazwa szybko się przyjęła, a jej popularność skłoniła kronikarza grupy, aby skomentować jej znaczenie w formie rozwinięcia skrótu „ZGRZYT”, czyli: *Zawsze Gotowi Rozbijać Zapory y Tamy*. Nazwa oficjalna „Świadectwo i Twórczość” określała podstawowe cele działalności grupy – dawanie świadectwa wartości chrześcijańskiego życia i kultury oraz aktywne działanie na rzecz tworzenia tych wartości w świecie współczesnym.

W programie działania grupy „Świadectwo i Twórczość” przyjęto następujące zadania: – przygotowywanie świeckich współpracowników do ich zadań w Kościele; – pogłębianie świadomości i wiedzy religijnej; – dawanie odpowiedzi na problemy obecności we współczesnym Kościele; – kształtowanie chrześcijańskiej postawy w życiu zawodowym; – formacja modlitewno-liturgiczna; – nierozzerwalność Krzyża z dziejami Ojczyzny; – upowszechnianie prasy i książki religijnej; – formacja duszpasterska członków; – ukazywanie roli WSD jako ośrodka życia i nauki Kościoła. Jako źródła inspiracji swego zaangażowania wskazywano: – naukę Soboru Watykańskiego II; – nauczanie społeczne papieży; – nauczanie Jana Pawła II; – nauczanie społeczne polskich biskupów; – filozofia i teologia chrześcijańska; – dokumenty salezjańskich kapituł: Kapituły Generalnej Specjalnej, Kapituły Generalnej 21 i następnych.

Rozwój dzieła spotkań, pierwsze lata stanu wojennego

Pragnąc pełniej wydobywać salezjański wymiar apostołatu wśród ludzi świeckich, którzy z racji swych zadań zawodowych mieli kontakt z młodzieżą postanowiono, aby kolejne lata spotkań rozpoczynać pielgrzymką do pobliskiego sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Kawnicach. W wakacje 1980 r. zadania kustoszy tego sanktuarium przejęli salezjanie z inspekcji św. Wojciecha. Stworzyło to nadzieję na ożywienie sanktuarium. I tak w niedzielę 20 października 1981 r. 40-osobowa grupa pracowników oświaty i służby zdrowia Ziemi Słupskiej i Konińskiej uczestniczyła w I Pielgrzymce. Do jej programu włączono elementy typowe dla pielgrzymki: powitanie pielgrzymów, odświeżenie cudownego obrazu, spowiedź, mszę św., wykład: *System wychowawczy ks. Bosko i jego możliwości realizacji w aktualnych warunkach ustrojowych*, agapę, śpiewanie pieśni i ceremonię pożegnania przed cudownym obrazem połączoną z udzieleniem pielgrzymom błogosławieństwa Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych. Odtąd już każdego roku, we wrześniu, nauczyciele i pracownicy służby zdrowia będą pielgrzymować do Kawnic. Dziś, z perspektywy prawie trzydziestu lat, można odczytać w tej praktyce pewien zamysł Boży. Oto przy Wyższym Seminarium Duchownym skupia się i formuje grono świeckich do apostolskiej obecności wśród młodzieży Ziemi Słupskiej i Konińskiej, które w Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia znajduje źródło sił do wychowywania dobrych chrześcijan i uczciwych obywateli.

Podczas spotkania w dniu 23 listopada 1981 r. zaprezentowano montaż tekstów kard. Karola Wojtyły pod wspólnym tytułem *Mysząc ojczyzna*, połączony ze śpiewem pieśni patriotycznych nawiązujących do powstania listopadowego i styczniowego. Ten wieczór miał pomóc uczestnikom spotkań uświadomić to, iż osobisty wkład każdego z nas jest nieodzowny dla trwania Ojczyzny i dla jej dziejów.

Podczas spotkania 16 marca 1983 r. na krągankach klasztoru odbył się wernisaż wystawy *Passio'83*. Trzej łódzcy artyści: Józef Januszkiewicz, Józef Panfil i Witold Warzywoda zaprezentowali na niej rysunki i grafiki inspirowane tematyką pasji Chrystusa oraz atmosferą barokowej architektury sakralnej. Na ilustracjach obok: rysunek Witolda Warzywody – *Szymon Cyrenejczyk pomaga Chrystusowi z cyklu Droga Krzyżowa* i akwarela Józefa Panfila – *Ambona w Łądzie*, praca powstała podczas pleneru po wystawie.

Zdjęcia powyżej dokumentują aranżację ekspozycji na krągankach.

ŚWIADK(T)WO:
TWÓRCZOŚĆ
21-22-V-83

Udział w dorocznej ogólnopolskiej Pielgrzymce Służby Zdrowia na Jasną Górę od 1982 r. wszedł na stałe do kalendarium działalności „Świadectwa i Twórczości”. Na pielgrzymkę w dniach 21-22 maja 1983 r. wyruszyły z Łądu cztery autokary. Każda z autokarowych grup wyróżniona była okolicznościową przypinką i znaczkiem. Na fotografii jedna z grup pielgrzymów z opiekunami: kl. Bogdanem Wysockim (z lewej) i kl. Januszem Nowińskim.

Jedną z form ograniczenia wolności obywateli, zaistniałych na mocy Dekretu o wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r., była cenzura korespondencji. Dokumentem z tego czasu jest reprodukowana koperta listu wysłanego do WSD w Łądzie z Warszawy 14 grudnia 1981, otwarta i ostemplowana przez cenzora.

4 grudnia tego roku gościem spotkania był bp Jan Wosiński – Krajowy Dyrektor Papieskich Dzieł Misyjnych. W kronice pozostał jego wpis: *Jestem szczęśliwy z dzisiejszego wieczoru, mogąc spotkać się z członkami „Świadectwa i Twórczości” w służbie Bogu i człowiekowi. Jakże to wszystko bliskie powołaniu misyjnego chrześcijan. Oby animacja misyjna zadomowiła się na stałe w Waszej wspólnotcie (...).* W przygotowanie tego spotkania włączyło się także seminaryjne Koło Misyjne im. ks. Rudolfa Komorka.

Wprowadzenie stanu wojennego (13 grudnia 1981) spowodowało wśród przełożonych Wyższego Semi-

narium Duchownego dyskusję co do dalszych losów spotkań grupy „Świadek i Twórczość”. Część przełożonych była za tym, aby – zgodnie z dyrektywami dyktatury wojskowej – zaniechać spotkań, by *nie narażać seminarium na trudne do przewidzenia konsekwencje*. Tylko dzięki odwadze ówczesnego rektora WSD, ks. Władysława Kołyszki, który podzielał punkt widzenia alumnów zaangażowanych w „Świadectwie i Twórczości”, iż nie można zamykać bram kościoła, gdy ludzie przychodzą się modlić, już 12 stycznia 1982 r. odbyło się spotkanie opłatkowe. Uczestniczyło w nim ok. 40 osób, mimo braku możliwości powiadomienia o spotkaniu drogą telefoniczną czy listowną. Dziś, z perspektywy lat, można powiedzieć, że tym spotkaniem daliśmy wyraz temu, że staramy się autentycznie kochać ludzi, i tak jak wówczas łamaliśmy z nimi opła-

tek, tak jesteśmy gotowi dzielić trudny los, gdy gwałci się prawo do wolności. Ta sytuacja nadała także znacznie głębszy wymiar pożegnaniu ks. dra Józefa Strusia i ks. Stanisława Jankowskiego, którzy 4 lutego odlecieli do Rzymu, a poprzez swoje prelekcje zdążyli się już mocno zaprzyjaźnić z uczestnikami spotkań.

W maju zorganizowano pielgrzymkę „szlakiem żywych wspólnot chrześcijańskich”, odwiedzając kolejno: Kutno (miejsce powstania kompozycji *Apelu Jasnogórskiego*), Płock (miasto Bożego Oblicza, gdzie 22 lutego 1931 r. Zmartwychwstały Chrystus Pan prosił s. Faustynę o wymalowanie Jego Wizerunku ze słynnym podpisem: *Jezu, Ufam Tobie*), Czerwińsk nad Wisłą ze słynącym łaskami Obrazem Matki Bożej Czerwińskiej, Warszawę (miasto nieujarzmione) i Niepokalanów, gdzie Niepokalana wciąż zaprasza na spotkanie ze śladami św. Maksymiliana. Przygotowaniem do pielgrzymki służby zdrowia na Jasną Górę było spotkanie z o. drem Zachariaszem Jabłońskim, paulinem, który ukazał obecność Matki Bożej Jasnogórskiej w dziejach naszego Narodu. Na pielgrzymkę służby zdrowia na Jasną Górę w dniach 22-23 maja wybrało się ponad 50 osób. Tydzień później odbył się „Maria-Song” Łąd’82, w którego jury zasiadł m.in. ks. Jan Palusiński SDB, twórca festiwalu „Sacrosong”, korzeniami tkwiącego w łódzkim Duszpasterstwie Akademickim „WĘŻEŁ”.

Cykl spotkań w roku seminaryjnym 1981/1982 zakończyła msza prymicyjna ks. Wiesława Bodo, który uczestniczył w pracach grupy apostołskiej „Świadek i Twórczość”. Odtąd, prawie co roku, któryś z członków grupy będzie kończył seminarium, sprawował prymicyjną mszę św., przeżywał rozstanie z Łądem i niósł w świat tak cenne doświadczenia pracy z katolickim laikatem na rzecz młodzieży.

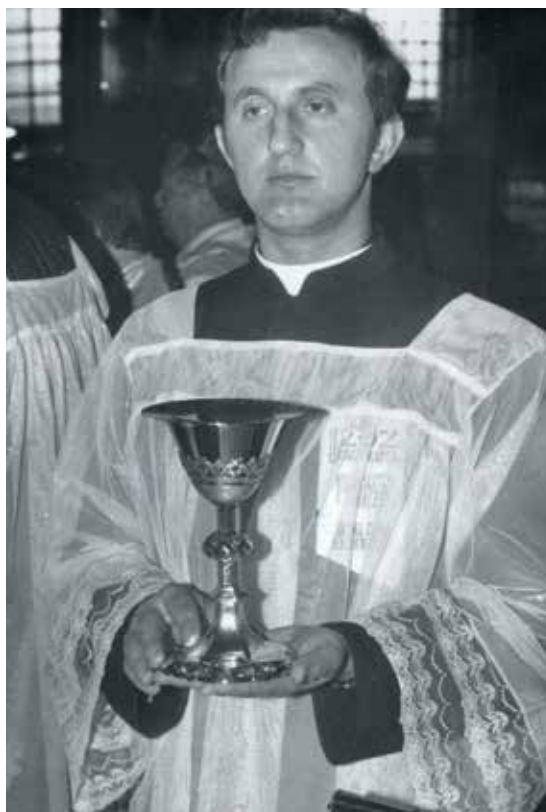
Kolejny rok spotkań 1982-1983, zgodnie z tradycją, rozpoczęła Pielgrzymka Pracowników Szkolnictwa i Służby Zdrowia do Kawnic, na którą zaproszono księży Ziemi Słupецkiej i Konińskiej. Mszy św. przewodniczył ks. inspektor Henryk Jacencuk. Przybyło ok. 120 pielgrzymów. Opiekę nad spotkaniami przejął ks. dr Adam Durak SDB, liturgista.

Podczas spotkania 20 października 1982 r., w specjalnie zaaranżowanej na ten cel przez alumnów krypcie kościoła, zorganizowano wystawę malarstwa poznańskiego artysty Jerzego Piotrowicza. Pełne ekspresji obrazy, inspirowane aktualną sytuacją stanu wojennego, były dla wszystkich głębokim przeżyciem. Jeden z nich – *Ukrzyżowanie*, dołączył do łódzkiej kolekcji dzieł sztuki. Wernisażowi towarzyszył w Sali Opakowej koncert fortepianowy w wykonaniu prof. Pawła Marcinkowskiego z poznańskiej Akademii Muzycznej. Pianista zaprezentował nam utwory Brahmsa, Liszta i Chopina. Wystawa Jerzego Piotrowicza dała początek cyklowi wystaw, jakie pod patronatem „Świadectwa i Twórczości” były prezentowane w następnych latach w murach Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie. Organizowaliśmy je z tą intencją, aby każdy mógł uświadomić sobie, iż jest powołany do tego, aby być kreatorem własnego życia w Bożej pracowni. Kuratorem tych wystaw był kl. Janusz Nowiński.

W cyklu spotkań tego roku należy przywołać spotkanie listopadowe (11 listopada), w czasie którego modliliśmy się za tragicznie zmarłego kl. Wojciecha Bagińskiego SDB, który 5 sierpnia 1982 r. utonął w wodach jeziora Krzywe k. Olsztyna, gdzie prowadził oazę rekolekcyjną grupy salezjańskiej młodzieży. W kronikach „Świadectwa i Twórczości” pozostało przepiękne *Wspomnienie pośmiertne o kleryku Wojciechu Bagińskim*, opracowane przez kl. Tadeusza Lewickiego – kolegę kursowego i członka grupy. Jednym z gości spotkań tego roku był także o. Bruno-Zygmunt Pawłowicz, Krajowy Duszpasterz Niewidomych.

Na doroczną ogólnopolską Pielgrzymkę Służby Zdrowia tym razem pojechały na Jasną Górę już cztery autokary. Drogę Krzyżową na wałach w majowy sobotni wieczór prowadził ks. Jerzy Popiełuszko. W kronice znajduje się osobliwy dokument – lista darów duchowych, jakie z okazji pielgrzymki ofiarowali jej uczestnicy. Świadczy ona o tym, jak bardzo poważnie była traktowana każda pielgrzymka do narodowego sanktuarium. Jest tam zachęta do uczynków miłości wobec bliźnich, np. pomoc rodzinom wielodzietnym, wskazywanie młodzieży dobrej literatury, ale także zachęta do regularnego słuchania audycji Radia Watykańskiego. Już lektura tej listy wskazuje na aktualność tamtych przemyśleń i możliwości.

Zakończenie roku pracy „Świadectwa i Twórczości” odbyło się we wtorek 14 czerwca i było połączone z prymicjami ks. Kazimierza Kurka, który dwa dni wcześniej, w kościele św. Teresy w Łodzi, z rąk bpa Józefa Rozwadowskiego przyjął święcenia kapłańskie. Grupa alumnów wystawiła z tej racji misterium autorstwa i w reżyserii kl. Tadeusza Lewickiego pt. *W Ciebie wierzę*, ukazujące Tajemnicę Ofiary i Kapłaństwa. Opiekun, ks. Adam Durak, przekazał pisemne dwustronicowe sprawozdanie z rocznej działalności zespołu klerycznego i wszystkich uczestników wieczorów

Kl. Kazimierz Kurek - twórca idei oraz inicjator spotkań grupy „Świadectwo i Twórczość” . Zdjęcie wykonane na Jasnej Górze podczas ogólnopolskiej Pielgrzymki Służby Zdrowia w dniach 22-23 maja 1982 r.

„Bogu i człowiekowi”, zapraszając zarazem na III Pielgrzymkę Pracowników Szkolnictwa i Służby Zdrowia do Kawnic w niedzielę 11 września. Wspólne śpiewy przy ognisku trwały do późnych godzin wieczornych, a braterski krąg zakończył i dzień, i rok, i pierwsze trzy lata działalności „Świadectwa i Twórczości”, które w znacznej mierze powstało z inspiracji prymicjanta.

Rok akademicki 1983/1984 – koniec I tomu Kroniki

Zapis tego roku kończy I tom Kroniki, zatytułowany *Złota Księga*. Rok ten zainaugurowała pielgrzymka prawie 100-osobowej grupy uczestników spotkań do Kawnic. Przy śpiewie *Litanii do Matki Boga i ludzi* został odsłonięty Cudowny Obraz. Modlono się m.in. za ordynariusza wrocławskiego bpa Jana Zarębę z okazji 40-lecia jego święceń kapłańskich.

Na spotkaniu w dniu 12 stycznia 1983 r. w „galerii krypta” odbył się wernisaż wystawy fotograficznej Błażeja Olejniczaka z Poznania, zatytułowanej *Uspokojenie*. Zdjęcia eksponowane na 25 planszach dokumentowały wydarzenia w Kościele i w Ojczyźnie po śmierci Prymasa Tysiąclecia i w pierwszych miesiącach stanu wojennego.

Wieczór 16 marca, na którym z prelekcją o pastoralnym wymiarze systemu wychowawczego św. Jana Bosko wystąpił ks. Zdzisław Weder SDB, zapisał się w pamięci uczestników wernisażem wystawy *Pasjo'83*. Trzech młodych łódzkich artystów: Józef Januszkiewicz, Józef Panfil i Witold Warzywoda, zaprezentowało na łódzkich kręzganek cykl grafik i rysunków o tematyce pasyjnej. (...) *na progu rozpoczynającego się Jubileuszowego Roku Odkupienia, ta wystawa wprowadza na swój sposób w Tajemnicę Dramatu i Nadziei – w Tajemnicę Męki Jezusa i Odkupienia człowieka* (ks. St. Jankowski, we wstępie do katalogu wystawy). Z wystaw organizowanych przez „Świadectwo i Twórczość” w tym roku należy wyróżnić wystawę prac Jerzego Omelczuka – niepełnosprawnego artysty, mieszkańca

Tradycją spotkań organizowanych przez grupę „Świadectwo i Twórczość” stała się pielgrzymka do sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Kawnicach, inaugurująca we wrześniu każdy nowy rok działalności grupy.

**Powinno się być dobrym jak chleb.
Powinno się być jak chleb, który dla
wszystkich leży na stole, z którego
każdy może kęsa dla siebie ukroić
i nakarmić się, jeśli jest głodnym**
– te słowa św. Brata Alberta
Chmielowskiego, beatyfikowanego
przez Jana Pawła II 22 czerwca 1983 r.,
stanowiły motto spotkania
poświęconego jego osobie w dniu
19 października 1983 r.
Symbolicznym znakiem jedności
z osobą i przesłaniem Brata Alberta
było wzajemne dzielenie się chlebem.
Na fotografii wśród uczestników
spotkania diak. Janusz Nowiński.

poznńskiego domu opieki społecznej, malującego tylko ustami (19 października 1983) oraz prezentację wybranych projektów sakralnych witraży salezjańskiego artysty ks. Wincentego Kiliana.

Listopadowe spotkanie poświęcono tematowi *Odsiecz wiedeńska a ówczesne oblicze Europy*, który przedstawił ks. dr Stanisław Wilk SDB z KUL-u. Mszy św. przewodniczył i homilię wygłosił ks. Stanisław Kosiński SDB, wykładowca historii w łódzkim seminarium, twórca monumentalnego zbioru *Acta Hlondiana*. Spotkanie z tak znakomitymi historykami, którzy na co dzień są „jakby w zasięgu ręki”, wzbudziło w uczestnikach spotkań nadzieję na pasjonujące poznawanie historii Ojczyzny i Kościoła bez cenzury.

Na uwagę zasługuje udział w dorocznej Pielgrzymce Służby Zdrowia na Jasną Górę w dniach 26-27 maja 1984 r. Z Łądu wyjechało pięć autokarów, czyli ponad 210 osób. Mszy św. o północy przewodniczył i homilię wygłosił ks. Jerzy Popiełuszko.

19 czerwca 1984 r. największa grupa, bo sześciu diakonów związanych ze spotkaniami „Bogu i człowiekowi”, otrzymała święcenia kapłańskie. W zaproszeniu na swą mszę św. prymicyjną diakoni Henryk Bonkowski, Roman Dąbrowski, Marek Kędziński, Tadeusz Lewicki, Janusz Nowiński i Roman Szpakowski, tak pisali: *Was, Siostry i Bracia, którzy z nami przez lata dawaliście świadectwo i tworzyliście wspólnotę naszych wieczorów „Bogu i człowiekowi” zapraszamy do modlitwy podczas mszy św. prymicyjnej w dniu 20. 05. 1984.* Sprawowano tę mszę św. w nawiązaniu do 50-tej rocznicy kanonizacji św. Jana Bosko. Znajdujące się w kronice obrazki prymicyjne tej grupy są dobrym źródłem refleksji nad tym, co „w duszach młodych kapłanów gra”. Całość spotkania zakończono zaproszeniem na pielgrzymkę do Kawnic w niedzielę 7 października, aby u Matki Bożej Pocieszenia rozpocząć piąty rok spotkań nauczycieli, wychowawców i pracowników lecznictwa.

Kroniki tom II – lata 1984-1995

Drugi tom kroniki grupy „Świadectwo i Twórczość” obejmuje czas od roku akademickiego 1984/1985 do

chwili zaniechania jej działalności, czyli do roku 1995. Jej czytanie także było w miarę dokładne, ale wymogi niniejszego opracowania sprawiły, że zostaną przywołane niektóre wydarzenia, jako ilustracja tego nurtu świadectwa Rodziny Salezjańskiej związanej z Wyższym Seminarium Duchownym w Łądzie.

W pielgrzymce wrześniowej do Kawnic w 1984 r. wzięło udział ok. 90 osób. Opiekę nad grupą sprawował ks. dr Adam Durak, a tworzyło ją 10 alumnów: Waldemar Jonatowski, Roman Rzepecki, Waldemar Grzelec, Bogdan Wysocki, Mirosław Culepa, Krzysztof Kowalik, Krzysztof Owczarek, Józef Ślęzyk, Krzysztof Hagedorn, Kazimierz Wilgodzki. Pielgrzymka do Kawnic była także okazją do podziękowania za pielgrzymkę wakacyjną do Rzymu i za słowa wypowiedziane przez Jana Pawła II podczas audiencji w dniu 6 września: *Pozdrawiam wszystkich obecnych: (...) pielgrzymkę salezjańską laicką z Łądu nad Wartą; (...) Módlmy się za nasze małżeństwa i rodziny, ażeby były wierne Prawu Bożemu. Niech Bóg błogostawi wszystkich was, drodzy pielgrzymi, jako też wszystkich rodaków w Ojczyźnie i na emigracji.* Na spotkaniu w listopadzie alumni zaprezentowali *Mord w katedrze* Thomasa S. Eliota, sztukę opowiadającą o ostatnich chwilach życia św. Tomasza Morusa.

Wyraz swego uznania wobec prowadzonego apostolstwa wśród świeckich Ziemi Konińskiej i Stupeckiej dawali przełożeni w czasie swych wizytacji kanonicznych. Pod datą 10 lutego 1985 r. znajduje się obszerny wpis ks. inspektora Henryka Jacenciuła, który gratulując dotychczasowych osiągnięć, życzył *dalszych owocnych inicjatyw i pomysłów*. Podobną ocenę wyrażał także w czasie wizytacji kanonicznych delegat Księdza Generała ks. Augustyn Dziędziel. A ks. insp. Stanisław Skopiak napisał: *składam gratulacje za wspaniałe osiągnięcia, które są wynikiem wysokiego poziomu intelektualnego, ascetycznego i systematycznej wytrwałości.*

W Pielgrzymce Służby Zdrowia na Jasną Górę w maju 1985 r. wzięło udział ponad 100 osób. W kronice zachował się wyciąg z listy postanowień złożonych jako wotum Matce Bożej Jasnogórskiej. Oto niektóre z nich: pogłębię i usystematyzuję modlitwę codzien-

ną; pomogę ludziom, którzy stali się niewolnikami jakichś nałogów; podejmę regularne uczestnictwo we mszach świętych, sobotnich, itp.

Tego roku pożegnano trzech kolejnych członków grupy „Świadectwo i Twórczość” – ks. Waldemara Jonatowskiego, ks. Romana Rzepeckiego i ks. Bogdana M. Wysockiego, którzy swoje prymicje w ramach spotkań „Bogu i człowiekowi” przeżyli w dniu 19 czerwca 1985 r. Po sześciu latach pełnienia funkcji opiekuna z grupą rozstał się ks. dr Adam Durak. Pod datą 26 czerwca 1988 r. znajduje się jego sprawozdanie za rok akademicki 1987/1988, będące zarazem świadectwem jego serca pastoralnego. Swój wpis kończy zaproszeniem do Kawnic na niedzielę 25 września 1988 r. oraz życzeniami dla nowego opiekuna – ks. Henryka Wróbla. Dziewiąty rok spotkań został poświęcony tematowi: *Etyka nauczyciela i wychowawcy*. A zespół klerycki stanowili: diak. Stanisław Kadziński, diak. Łukasz Woźniak, diak. Józef Dubiniec, kl. Dariusz Matuszyński, kl. Jan Niemiec, kl. Dariusz Buksik, kl. Przemysław Pawelski i kl. Marek Konkol. W ramach przygotowań do 10-lecia spotkań „Bogu i człowiekowi” w dniu 1 kwietnia miała miejsce pielgrzymka do Sanktuarium Matki Bożej w Skrzatuszu. Uroczystej koronacji papieskimi koronami cudownej figury Matki Bożej Bolesnej Skrzatuskiej Pani, dokonał w dniu 18 września 1988 r. prymas Polski kard. Józef Glemp.

W pielgrzymce do Kawnic w niedzielę 24 września 1988 r. uczestniczyło ponad 60 osób. W ten sposób zainaugurowano 10-ty rok istnienia grupy „Świadectwo i Twórczość” i spotkań „Bogu i człowiekowi”. W listopadzie goszczono senatora Zdzisława Nowickiego z Piły z referatem: *Kompromis, bezkompromisowość, granice kompromisu*. Wyraził on wówczas nadzieję, że w Polsce szybko rozwiną się szkoły salezjańskie, co zebrani przyjęli ze szczególnym zadowoleniem – także jako miejsce swojej pracy pedagogicznej. Z racji 10-lecia działalności „Świadectwa i Twórczości” w WSD w Łądzkiej skierowano obszerny list do ordynariusza wrocławskiego bpa Henryka Muszyńskiego, informujący o działalności grupy i zapraszający na jubileuszowe spotkanie. W imieniu ordynariusza mszę św. jubileuszową w dniu 4 października 1988 r. sprawował bp Czesław Lewandowski, który w pozostawionym wpisie zawarł m.in. taką refleksję: *Na podkreślenie zasługuje fakt, że pierwsze lata działalności wymagały dużej odwagi, aby przyznać się do Chrystusa*.

Od dnia 21 lutego 1991 r. zaproszenia na kolejne wieczory sygnował swym nazwiskiem ks. dr Zenon Klawikowski, który przejął obowiązki opiekuna grupy i spotkań po ks. Henryku Wróblu. Rok pracy 1992-1993 zainaugurowano pieszą pielgrzymką z Łądu do Kawnic w niedzielę 27 września, co zostało odnotowane także w lokalnej prasie. Była to już II Piesza Pielgrzymka grupy „Świadectwo i Twórczość” do sanktuarium w Kawnicach.

Odzyskana przez Polaków wolność zaznaczyła się także nowymi formami i środkami komunikacji. Pojawiły się – nieosiągalne wcześniej – możliwości swobodnego druku, nowe maszyny do pisania i powielania tekstów; rozwinęła się prasa lokalna, która zaczęła używać swych łam dla informacji związanych z łądzkimi spotkaniami. „Gazeta Słupecka” w 26 numerze z dnia 31 czerwca na czotowej stronie przynosi informacje o prymicjach ks. Franciszka Zaniewskiego, który przez kilka lat był związany z pracą „Świadectwa i Twórczości”.

Z początkiem roku seminaryjnego 1993/1994 następuje zmiana opiekuna grupy. Zostaje nim ks. Tomasz Seń, a kleryków jest w niej dziewięciu. Zaczynają się także pojawiać braki w regularnym prowadzeniu kroniki. Część materiału można znaleźć w złożonych w archiwum łądzkiej biblioteki teczkach. Ostatnim dokumentem jest program spotkania w dniu 16 lutego 1995 r., na którym wystuchano prelekcji ks. Antoniego Balcerzaka i koncertu fortepianowego w wykonaniu ks. Macieja Szczepankiewicza.

A Warta płynie ...

Zamykam tomy kronik i teczki z archiwaliami. Podchodzę do okna. Zrobiło się już późno. Na niebie pełnia księżycy, a pod murami łądzkiego klasztoru leniwie płynąca Warta – świadek tylu istnień i wydarzeń, szemrzącym odwiecznie nurtem śle przestanie: *nadal twórcie nowe dzieła i zapisujcie je dokładnie w kronikach, a ja opowiem o nich polskim krainom, przez które przepływam!* Tak, tworzyć, gromadzić, wpisywać w dzieje ślady miłości! A tak dobre nastały ku temu czasy – od 300 lat nie było tylu możliwości tworzenia, budowania, kształtowania sumień! Tak chciałoby się w tej chwili, gdy kończy się dzień poświęcony patronowi Łądu – świętemu Bernardowi, przejść wraz z nim po klasztornych krużgankach, po ogrodzie seminaryjnym i pogawędzić o tym, co mamy zrobić, aby Łąd wciąż rozlewał na okoliczne ziemie i na współczesną polską kulturę ducha Clairvaux, ale także ducha Turynu i Valdocco, aby ci, którzy przez lata przybywali tutaj na wieczory poświęcone „Bogu i człowiekowi” znów byli oczekiwani, i aby znów kronikarze zapisywali kolejne tomy łądzkich kronik: Bogu na chwałę, a ludziom ku pokrzepieniu serc. ■

Ostatnia wspólna fotografia grupy „Świadectwo i Twórczość” w pierwotnym kleryckim składzie, wykonana w dniu prymicji ks. Kazimierza Kurka odprawionej dla uczestników spotkań w Łądzkiej 14 czerwca 1983 r.

Stoją od lewej: Roman Szpakowski, ks. Stanisław Jankowski, Bogdan Wysocki, Roman Rzepecki, ks. Adam Durak, ks. Kazimierz Kurek, Janusz Nowiński, Leszek Ruciński, Mirosław Culepa, Henryk Bonkowski, klęczy Tadeusz Lewicki.

Zakończenie

Kościół jest strażnikiem przeszłości, piastunem teraźniejszości i drogowskazem przyszłości – te słowa Henryk Sienkiewicz pozostawił w księdze pamiątkowej płockiej katedry. Historia opactwa w Łądzie nad Wartą potwierdza trafność stwierdzenia wielkiego pisarza. To dzięki wielowiekowej trosce cystersów, a po nich kapucynów, dziedzictwo pokoleń żyjących i tworzących w łądzkim opactwie zostało zachowane i świadczy dziś o bogactwie ich ducha, serca i intelektu. Salezianie, obecni gospodarze tego wyjątkowego miejsca, przez 90-letnią tu obecność wpisują się w historię Łądu, tworzą jego teraźniejszość oraz wyznaczają przyszłość.

Klasztor w Łądzie nad Wartą przez wieki był dynamicznym centrum kultury duchowej i materialnej, gromadził wybitnych twórców a dzięki nim wybitne dzieła sztuki, był też miejscem kultywowania polskich tradycji patriotycznych na Ziemi Słupецkiej i Konińskiej. Nie dziwi więc fakt, że ukazuje się coraz więcej publikacji opisujących dziedzictwo tego miejsca i związanych z nim osób. Na szczególną uwagę zasługują dwa albumy: *Zespół klasztorny w Łądzie nad Wartą* (2003) oraz *Łąd nad Wartą* (2009), które dokumentują historię tego zabytku, pokazują piękno otaczającej go przyrody oraz geniusz artystów tworzących na rzecz łądzkiego kościoła i klasztoru. Obecna publikacja: *Salezianie w Łądzie 1921-2011* wpisuje się w ideę upamiętniania dziejów tego wyjątkowego miejsca, a przede wszystkim zbiera i uzupełnia informacje o licznych gronie salezjanów, którzy przez ostatnich dziewięć dekad tworzyli i tworzą najnowszą historię Łądu. Wielu z nich już zakończyło ziemski etap swego życia, miejsce ich doczesnego spoczynku na łądzkim cmentarzu otaczamy pamięcią i troską. Z troski o pamięć oraz z wdzięczności i szacunku dla ofiarnej pracy naszych współbraci powstała ta publikacja, dedykowana obecności wspólnoty salezjanów w Łądzie nad Wartą – miejscu wyróżnionym przez Opatrzność modlitwą i pięknem dzieła sztuki.

Mając przywilej troski o to wyjątkowe miejsce jesteśmy świadomi odpowiedzialności za krzewienie ducha wiary, kultury oraz miłości do Ojczyzny, które pozostawili nam w spuściznie nasi poprzednicy. Głęboko wierzymy, że salezianie pojawili się w Łądzie z woli Bożej Opatrzności, która oczekuje od nas realizacji Bożych planów dla tej ziemi na sposób i w charyzmacie, jaki przekazał nam św. Jan Bosko. Wydaje się, że właśnie wychowanie młodzieży oraz troska o integralny rozwój człowieka – uczciwego obywatela i gorliwego chrześcijanina, jest ideą, która tłumaczy obecność salezjanów w Łądzie oraz zespala strukturę tej publikacji, prezentującej różnorodne aktywności naszych współbraci na przestrzeni ostatnich dziewięćdziesięciu lat. Żywa działalność pastoralna w łądzkiej parafii oraz takie dzieła edukacyjno-wychowawcze jak: Małe Seminarium Duchowne, Wyższe Seminarium Duchowne, Oratorium im. Poznańskiej Piątki, a także działalność formacyjna na rzecz środowisk inteligenckich, aktywna działalność teatralna oraz Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego, z której korzystają mieszkańcy rozległej okolicy, są najlepszymi przykładami realizacji charyzmatu wychowawczego św. Jana Bosko.

Patrząc w przyszłość i wyznaczając zadania na najbliższe lata, sens salezjańskiej obecności w Łądzie widzimy w trosce o wychowanie młodych ludzi. W tym właśnie kontekście należy rozumieć umowę zawartą z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, na podstawie której młodzi salezianie – od roku akademickiego 2011/2012 – będą kończyli studia w łądzkiej Alma Mater uzyskując na Wydziale Pedagogicznym UKSW dyplom licencjacki z pedagogiki resocjalizacyjnej i opiekuńczo-wychowawczej. Święty Jan Bosko uważał, że jednym z najważniejszych zadań, jakie Bóg przed nami stawia, jest wychowywanie przyszłych wychowawców. Mamy nadzieję, że czerpiąc z dziedzictwa kulturowego i duchowego przeszłości Łądu oraz korzystając z bogactwa współczesności potrafimy wychować przyszłych wychowawców młodzieży, którzy będą odważnie wkraczać w przyszłość budując lepszy – bo bardziej boży – świat i w ten sposób wpiszą się w program, jaki zostawiły nam pokolenia zakonników tworzących historię tego wyjątkowego miejsca.

*Ks. Ryszard Sadowski SDB
Rektor WSD TS*

The 90th anniversary of the launch of the Salesians' activities in Łąd on the Warta served as an opportunity to prepare two albums on the occasion. The first, called *Łąd nad Wartą (Łąd on the Warta)*, presents the monuments of the Łąd monastery and church. The second one, *Salezianie w Łądzie 1921-2011 (The Salesians of Don Bosco in Łąd 1921-2011)*, displays a broad range of historical facts and the pastoral-educational commitment of the spiritual sons of Don Bosco at this place, important for the history of the Salesian Society and Church in Poland.

The album dedicated to the Salesians of Don Bosco in Łąd starts with chronology showing the most important events from the Salesian history in Łąd, arranged throughout the nine decades, starting from 1921, until the most contemporary times. It allows the Reader to appreciate the richness of events of the past ninety years; additionally, it recalls the individuals who have had a major impact on the development of the works of the Salesians of Don Bosco in Łąd, as well as illustrious visitors to the monastery on various occasions. The history of the Salesian presence in Łąd is displayed in three major sections, the first part dedicated to the beginnings and development of the work carried out by the Salesian Community of St. Bernard of Clairvaux. Of significant importance was the commitment to the development of the Łąd Salesian institution of a great benefactor of the Salesian Society in Poland, Father Prelate Franciszek Szczygłowski, a priest of the Włocławek Diocese, a World War II martyr. Thanks to his efforts, the Salesians in the Włocławek Diocese first took over a school in Aleksandrów Kujawski (1919), and two years later also a monastery in Łąd where for subsequent years they successfully fulfilled their mission of care of young people. At this point of the jubilee publication, a recollection is included of the martyrdom of Łąd during World War II. In January 1940, a temporary camp for clergy from various dioceses and orders was opened. It operated in Łąd until October 1941. Among the imprisoned clergy there was, inter alia, Blessed Bishop Michał Kozal who, just like many priests held in Łąd, died martyred in the Dachau Nazi concentration camp. In the group of the 108 WWII martyrs blessed by John Paul II in June 1999, there were also eight from among the priests imprisoned in Łąd. Worth recalling is the fact that God's Servant Father Franciszek Miśka SDB, head of the Łąd Parish and Director of the Low Seminary who during the occupation in the Łąd internment prison reported to the Germans on behalf of the prisoners's community of, is awaiting beatification. He was martyred on 30 May 1942 in the Dachau concentration camp.

In the next article activities of the Salesians of Don Bosco aiming at the reconstruction, renovation, and preservation of the Łąd monuments are described. Over those years, the Salesians continued to contribute to preserving the historical legacy of the post-Cistercian monastery and the Baroque church, which required strong determination, substantial financing, and overcoming many challenges. The crowning of the efforts and strong commitment of the many generations of the sons of Don Bosco to the Łąd monuments' preservation, can be seen in the listing of the old Cistercian Abbey in Łąd on the Warta among the Monuments of History. This historic act does not only climax the 90 years of the preservation of the Łąd monuments, but also shows commitment to further effective care of that national legacy.

A subsequent fragment of the jubilee album is entirely dedicated to the history of the works of the Salesians carried out in Łąd in 1921-2011. In the first period the commitment of the

Salesians of Don Bosco focused on the didactic-educational work in the Low Seminary in which young men wanting to dedicate their future lives to the Lord's service in the Church were able to educate themselves sufficiently in order to study at the seminary. Among the Łąd graduates we can come across many outstanding priests-to-be who did not only fulfill their vocation in the Salesian congregation, but also in their pastoral service in numerous dioceses.

The Low Seminary operated in 1921-1952, with a short interval during the Nazi occupation, and having been closed down by the Communist regime in the post-war Poland, similarly as the majority of the educational institutions run by the Salesians of Don Bosco. In 1952, the Order's authorities, trying to keep the Łąd Monastery a property of the Salesian Society and the Church, founded a Higher Seminary of the Salesian Society there, which has been in operation up to now, although over the years the students' profile has changed.

In the 60-year history of the *Alma Mater Landensis*, 620 neopresbyters have graduated from it. They are currently working for many pastoral projects in Poland and abroad.

It is here that the philosophical backbone is provided to the Brothers from all the four Salesian provinces in Poland.

Further works presented in the publication are as follows: Parishes of Our Lady and of St. Nicolas, and the 'Oratory Dedicated to the Poznań Five'. Pastoral service in parishes has been on the agenda of the Łąd Salesians of Don Bosco since the moment of taking over the monastery and the church in 1921. Until the closing down of the Low Seminary, the role of parish priests had been taken by subsequent directors of the community of the Brothers; later on, however, by other specifically assigned Brothers. The Łąd Parish has always displayed a significant commitment of the faithful to the activity of formation communities and sensitivity to the current needs of the Church.

The Low Seminary and later High Seminary were for many Polish Salesians of Don Bosco not just formation institutions, but also important culture-creating centres, which have been having a major impact on the whole of the region.

The Salesians of Don Bosco active in Łąd have been undertaking many forms of service and pastoral activities. The third section of the publication identifies and describes in separate articles the most meaningful forms of service to the local community: 'Testimony and Creativity' Group, providing pastoral service to the Stupca and Konin Healthcare and Education Groups; library, theatre activity, with special emphasis on the *Passion* which for years attracted thousands of pilgrims from all over Poland to the Łąd Seminary.

The jubilee album presents an extremely abundant archival material in photographs from 1921-2011 which has for the first time served in this form to illustrate the history from the Łąd centre under the Salesians of Don Bosco.

The text also features an index of individuals who appear in the afore mentioned texts.

Il 90° anniversario degli inizi dell'opera salesiana a Ląd sul fiume Warta diventa l'occasione della pubblicazione di due album commemorativi. Il primo, intitolato *Ląd nad Wartą* (Ląd sul Warta), vorrebbe presentare il patrimonio artistico del monastero e della chiesa a Ląd. Il secondo, *Salezianie w Lądzie 1921-2011* (Salesiani a Ląd 1921-2011), mostra un ampio spettro di fatti storici e il coinvolgimento pastorale-educativo dei figli spirituali di Don Bosco in questo luogo, importante per la storia della Società Salesiana e della Chiesa in Polonia. La pubblicazione dedicata ai Salesiani a Ląd apre il calendario, che presenta i principali eventi della storia salesiana a Ląd, raggruppati in nove decenni, a partire dal 1921 fino ai tempi d'oggi. Esso permette al lettore di conoscere la ricchezza degli eventi di questi 90 anni, ricorda i personaggi che hanno avuto un significativo impatto sullo sviluppo dell'opera salesiana a Ląd, ricorda gli ospiti illustri che hanno visitato il monastero in diverse occasioni.

La storia della presenza salesiana a Ląd è stata presentata in tre principali capitoli. Nella prima parte vengono illustrate le origini e lo sviluppo dell'opera svolta dalla comunità salesiana S. Bernardo di Chiaravalle durante i 90 anni. Merita d'essere sottolineato il ricordo del Rev. Prelato Francesco Szczygłowski e del suo impegno per lo sviluppo dell'opera salesiana a Ląd; questo sacerdote della diocesi di Włocławek è stato un grande benefattore della Società Salesiana in Polonia e alla fine della sua attiva vita, il martire della seconda guerra mondiale. In seguito dei suoi sforzi nella diocesi di Włocławek, i Salesiani prima si sono occupati della scuola in Aleksandrów Kujawski (1919), e due anni dopo si sono insediati nel monastero a Ląd, dove hanno realizzato con tanto successo nel corso degli anni la loro missione per i giovani. In questa parte della pubblicazione giubilare gli autori hanno trovato luogo per ricordare la pagina di martirio a Ląd durante la seconda guerra mondiale. Nel gennaio del 1940, nel monastero è stato creato il campo temporaneo d'interamento per il clero delle diverse diocesi e delle congregazioni religiose. Il campo a Ląd funzionava fino a ottobre del 1941. Tra il clero qui imprigionato si trovava il beato vescovo Michał Kozal, che – come molti altri sacerdoti imprigionati a Ląd – ha subito la morte da martire nel campo di concentramento nazista di Dachau. Nel gruppo dei 108 beati, martiri della Seconda Guerra Mondiale elevati alla gloria degli altari da Papa Giovanni Paolo II nel giugno 1999, vi sono anche alcuni sacerdoti imprigionati a Ląd: don Henryk Kaczorowski, don Giuseppe Straszewski, chierico Tadeusz Dulny, chierico Bronisław Jerzy Kostkowski, don Francesco Drzewiecki – oronino, don Michał Oziębłowski, don Michał Woźniak. Vale la pena ricordare che è in corso la causa di beatificazione del Servo di Dio, don Franciszek Miśka, salesiano, allora parroco della parrocchia di Ląd e direttore del Seminario Minore; durante l'occupazione nel campo di internamento era responsabile di fronte ai Tedeschi per la comunità dei sacerdoti qui imprigionati. Ha subito il martirio il 30 Maggio del 1942 presso il campo di concentramento di Dachau. Sacerdoti imprigionati a Ląd segretamente svolgevano il servizio pastorale alla gente della zona. In un altro articolo è stata narrata l'attività dei Salesiani a favore del restauro, della ricostruzione e della tutela dei monumenti storici a Ląd. Nel corso degli anni i Salesiani stavano cercando di proteggere il patrimonio storico del monastero cistercense e della chiesa barocca e quest'attività richiedeva una grande determinazione, le risorse economiche e le lotte contro numerose avversità da parte delle autorità amministrativo-politiche. L'inserimento del complesso monumentale dell'ex abbazia cistercense a Ląd nella lista dei Monumenti del Patrimonio Storico Polacco da parte del presidente della Polonia,

Lech Kaczyński, il 17 Giugno de 2009, è stato l'atto di coronamento del lavoro e dell'instancabile cura da parte di molte generazioni dei figli di Don Bosco. Questo atto storico diventa non solo il riassunto dei 90 anni di prendersi cura dei monumenti di Ląd, ma anche un impegno di continua ed efficace cura di questo patrimonio nazionale.

Un'altra parte della pubblicazione giubilare è interamente dedicata alla storia delle opere salesiane esistenti a Ląd negli anni 1921-2011. Nel primo periodo l'impegno dei Salesiani era focalizzato sul lavoro educativo e di insegnamento nel Seminario Minore, dove i giovani, che in futuro desideravano dedicarsi al servizio di Dio nella Chiesa, potevano acquisire la necessaria formazione per poter avviare gli studi verso il sacerdozio. Tra gli ex allievi di Ląd troviamo molti sacerdoti illustri, che hanno realizzato la loro vocazione, non solo nella Congregazione Salesiana, ma anche nel ministero pastorale in numerose diocesi. Il Seminario Minore, con una pausa durante l'occupazione nazista, ha funzionato negli anni 1921-1952.

È stato chiuso con la decisione delle autorità comuniste polacche del dopoguerra, come la maggior parte delle opere educative dei Salesiani. Le autorità religiose, cercando di mantenere il monastero di Ląd nelle mani della Società Salesiana e della Chiesa, nel 1952 hanno fondato qui il Seminario Maggiore della Società Salesiana, funzionante fino ai giorni nostri, anche se nel corso degli anni quest'opera ha subito le trasformazioni.

Le mura della *Alma Mater Landensis* durante i suoi 60 anni di storia, hanno lasciato i 620 nuovi sacerdoti. Essi lavorano in molti campi del ministero salesiano in Polonia e in tutto il mondo. Attualmente, ricevono qui la formazione filosofica i giovani Salesiani provenienti da tutte le quattro province salesiane in Polonia.

Le successive opere presentate in questa pubblicazione sono: la parrocchia di S. Maria Vergine e di S. Nicola e l'Oratorio-opera educativa "Poznańska Piątka". Il servizio parrocchiale è nelle mani dei Salesiani di Ląd sin dall'acquisizione del monastero e della chiesa nel 1921. Fino alla chiusura del Seminario Minore il ministero del parroco svolgevano i direttori della comunità religiosa; più tardi ad esso venivano delegati i confratelli dedicati. La parrocchia di Ląd, in tutta la sua storia, si distingueva per il coinvolgimento dei laici nell'opera delle comunità di formazione seminariale e per la sensibilità di fronte alle necessità della Chiesa.

Il Seminario Minore dei „Figli di Maria”, e poi la *Alma Mater Landensis*, per molti Salesiani polacchi erano non solo le case di formazione religiosa, ma anche importanti centri di attività culturale per tutta la regione. I Salesiani di Ląd hanno intrapreso numerose iniziative culturali e hanno dato vita alle diverse forme d'attività apostolica. Nella terza parte della pubblicazione giubilare sono state individuate e descritte in articoli separati le forme più significative di servizio alla comunità locale: il gruppo "Świadectwo i Twórczość" (Testimonianza e Creatività), che ha svolto la cura pastorale degli operatori sanitari e dell'educazione della regione di Stupca e Konin; la biblioteca; l'attività teatrale, con la particolare attenzione al *Mistero della Passione di Cristo*, che nel corso degli anni attirava al Seminario Maggiore di Ląd migliaia dei pellegrini da tutto la Polonia.

In questo album-pubblicazione giubilare è stato presentato un ricco materiale d'archivio fotografico degli anni 1921-2011, che per la prima volta in tale forma è stato utilizzato per mostrare le pagine della storia dell'opera di Ląd affidato alla cura dei Salesiani. Alla fine di questa pubblicazione si trova l'indice delle persone nominate e ricordate nei testi pubblicati.

Der 90. Jahrestag der Tätigkeit der Salesianer in Ląd an der Warthe wurde der Grund für die Vorbereitung von zwei speziellen Alben. Das erste Album, genannt *Ląd na Warthę* (Ląd an der Warthe), präsentiert die Denkmäler des Klosters und der Kirche in Ląd. Das zweite Album *Salezianie w Lądzie 1921-2011* (Salesianer in Ląd 1921-2011) präsentiert ein großes Spektrum an sowohl historischen Fakten als auch pastoralem und pädagogischem Engagement der Salesianer Don Boscos in dem Ort Ląd, der wichtig für die Geschichte von der Gesellschaft der Salesianer und der Kirche in Polen ist. Das den Salesianern aus Ląd gewidmete Album öffnet das Kalendarium, das die wichtigsten Ereignisse der salesianischen Geschichte vorstellt und in neun Jahrzehnten aufgeteilt. Es hat eine Zeitspanne von 1921 bis heute.

Das Kalendarium macht die Leser mit der Vielfalt der Geschichte der letzten 90 Jahre vertraut, stellt die Personen, die einen wichtigen Einfluss auf die Entwicklung der salesianischen Arbeit hatten, und die bedeutendsten Besucher des Klosters in Ląd vor. Die Geschichte der Anwesenheit der Salesianer in Ląd wurde in drei Hauptkapiteln dargestellt. In dem ersten Teil wurden der Anfang und die Entwicklung der Tätigkeit der Gesellschaft der Salesianer des heiligen Bernhard von Clairvaux in den letzten 90 Jahren dargestellt. Man findet hier wichtige Informationen über das Engagement für die Entwicklung der salesianischen Tätigkeit in Ląd des großen Wohltäters der Gesellschaft der Salesianer in Polen und des Prälaten Franciszek Szczygłowski. Er war ein Priester in der Diözese Włocławek und ein Märtyrer des Zweiten Weltkrieges. Als Ergebnis seiner Bemühungen übernahmen die Salesianer 1919 zuerst eine Schule in Aleksandrow Kujawski (Diözese Włocławek). Zwei Jahre später gehörte auch das Kloster in Ląd den Salesianern, in dem sie eine wichtige Missionsarbeit für die Jugend in den nächsten Jahren führten. In diesem Teil des Albums erinnert man auch an das Märtyrer-Kapitel während des Zweiten Weltkrieges in Ląd.

Im Jahre 1940 entstand im Kloster ein Durchgangslager für die Geistlichen aus einigen Diözesen und Ordensgemeinschaften und es bestand in Ląd bis zum Jahre 1941. Unter den Gefangenen befand sich hier auch der selige Bischof Michał Kozal, der wie viele andere Priester, die in diesem Lager waren, in dem Konzentrationslager in Dachau einen Märtyrertod starb. Unter den 108 Märtyrern des Zweiten Weltkrieges, die von dem Papst Johannes Paul der II im Juni 1999 selig gesprochen wurden, befanden sich acht Priester aus dem Durchgangslager in Ląd. Es ist erwähnenswert, dass auf die Seligsprechung noch der Priester Franciszek Miska SDB wartet. Während des Zweiten Weltkrieges er war Pfarrer und Direktor des Kleinen Seminars in Ląd.

In dem Durchgangslager in Ląd war er für die Gemeinschaft der gefangenen Geistlichen vor den Nazis verantwortlich. Er starb am 30. Mai 1942 in dem Konzentrationslager Dachau den Märtyrertod. Im nächsten Artikel präsentiert man die salesianische Tätigkeit für den Wiederaufbau, die Renovierung und den Schutz der Denkmäler in Ląd. Jahre lang bemühten sich die Salesianer das Erbe des Zisterzienserklosters und die Barockkirche zu schützen. Es verlangte die Entschlossenheit, den Kapitalaufwand und den Kampf gegen viele Widrigkeiten. Die Krönung dieser Arbeit und der großzügigen Sorge um die Denkmäler in Ląd von vielen Generationen der Salesianer Don Boscos war der Eintrag der Zisterzienserabtei in Ląd an der Warthe in die Liste der historischen Denkmäler von dem pol-

nischen Präsidenten Lech Kaczyński am 17. Juni 2009. Dieser historische Akt bedeutet nicht nur die Zusammenfassung der 90-jährigen Sorge um die Denkmäler in Ląd, sondern auch die Verpflichtung, sich weiter um das Nationalerbe zu kümmern. Der nächste Teil des Jubiläumsalbums wurde im Ganzen der Geschichte der salesianischen Tätigkeit in Ląd in Jahren 1921-2011 gewidmet. Am Anfang war das Engagement der Salesianer für die Unterrichts- und Erziehungsarbeit in dem Kleinen Seminar sehr wichtig. Die Jungen, die ihr Leben dem Kaplandienst widmen wollten, konnten hier eine Ausbildung machen und sich für weiteres Seminarstudium vorbereiten. Unter den Absolventen des Kleinen Seminars in Ląd findet man viele namhafte Priester, die ihre Berufung nicht nur in der Salesianischen Kongregation, aber auch in dem Kaplandienst in vielen Diözesen umgesetzt haben. Das Kleine Seminar bestand, mit der Pause während der Nazi-Besatzung, in den Jahren 1921-1952. Das Kleine Seminar wurde nach der Entscheidung der kommunistischen Regierung des Nachkriegs-Polen wie auch viele andere, von den Salesianern geführte Bildungsstätten, geschlossen. Die Ordensverwaltung, der wichtig war, dass das Kloster in Ląd in den Händen von der Gesellschaft der Salesianer und der Kirche bleibt, gründete hier 1952 das Höhere Priesterseminar der Gesellschaft der Salesianer, das bis heute besteht. Es unterlag in den Jahren den Veränderungen. In der 60-jährigen Geschichte der *Alma Mater Landensis* wurden 620 Absolventen (Neo Presbytern) entlassen. Sie arbeiten in der salesianischen Seelsorge in Polen und im Ausland. Zurzeit studieren in Ląd alle Mitbrüder aus allen vier salesianischen Provinzen in Polen die Philosophie.

Als Nächstes werden in der Veröffentlichung die Pfarrgemeinde der Heiligen Jungfrau Maria und des Heiligen Nikolaus und das „Oratorium der Posener Fünf“ dargestellt. Die Seelsorge der Salesianer aus Ląd wird in der Pfarrgemeinde seit der Übernahme des Klosters und der Kirche im Jahre 1921 aktiv durchgeführt. Die Funktion des Pfarrers wurde bis zur Auflösung des Kleinen Seminars von dem Ordensleiter ausgeübt. Später wurden für die Arbeit als Pfarrer andere Mitbrüder abgeordnet. Die Gläubigen der Pfarrgemeinde in Ląd wirkten immer sehr aktiv in verschiedenen Gebetsgruppen und waren auf die Bedürfnisse der Kirche empfindlich.

Das Kleine Seminar der „Söhne Mariens“, später *Alma Mater Landensis* genannt, war für viele polnische Salesianer nicht nur ein Formationshaus, sondern auch eine Kulturstätte, die sich auf den ganzen Region auswirkte. Die Salesianer aus Ląd waren auf verschiedene Weise in dem apostolischen Dienst tätig. In dem dritten Teil der Veröffentlichung wurden in einzelnen Artikeln verschiedene Formen der Dienste für die lokale Gemeinschaft genannt und beschrieben. Es sind: die Gruppe „Das Zeugnis und das Schaffen“, die für die Beschäftigten in dem Gesundheits- und Bildungswesen aus dem Region Slupca und Konin entstanden ist; die Bibliothek; das Theater mit dem *Mysterium der Leiden Christi*, das durch Jahre viele Pilger aus ganz Polen angelockt hat.

In dem Jubiläumsalbum wurden sehr umfangreiche Archivdokumente wie Fotoaufnahmen aus den Jahren 1921-2011 dargestellt, die zum ersten Mal in dieser Form die Geschichte des salesianischen Hauptortes Ląd erzählen. Am Ende dieser Veröffentlichung befindet sich ein Namensverzeichnis von den Personen, die in diesem Text erwähnt wurden.

Wybrana bibliografia

50 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie. Księga Jubileuszowa, red. Marek T. Chmielewski, Łąd 2002.

Babicz M., *Stare druki Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 80, 2003, s. 17-27.

Babicz M., *Biblioteka cystersów w Łądzie. Komunikat z badań*, w: *Biblioteki i skrytoria cysterskie na Pomorzu*, red. A. Styszewska, ks. A. Nadolny, A. Watkóski, Pelplin 2010, s. 151-155.

Chmielewski M. T., *Małe Seminarium Duchowne Księży Salezjanów w Łądzie nad Wartą (1921-1952)*, „Seminare”, t. 20, 2004, s. 495-515.

Chmielewski M. T., Nowiński J., *Zespół klasztorny w Łądzie nad Wartą*, Łódź 2003.

Domastowski J., *Kościół i klasztor w Łądzie*, Warszawa-Poznań 1981.

Dziuba M., *Kapucyni w Łądzie nad Wartą (1850-1864)*, w: *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. 4: *Polska Prowincja Kapucynów* (część 1: *Polska Prowincja Kapucynów w XIX w.*), Lublin 1987, s. 210-271.

Jacewicz W., *Męczeństwo salezjanów polskich w czasie okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce*, red. R. Popowski, St. Wilk, M. Lewko, Łódź-Kraków 1974, s. 225-259.

Jacewicz W., Woś J., *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, t. 4-5, Warszawa 1978.

Jarecki M., *Ksiądz prałat Franciszek Szczygłowski 1876-1941*, Sępca 2000.

Kaliński L., *Rodzina salezjańska w Polsce, wykaz domów i osób*, Warszawa 1988.

Kamiński M., *Dawne opactwo zakonu cysterskiego w Łądzie nad Wartą. Zarys dziejów i zabytki sztuki*, Łąd 1936.

Kosiński St., *Dwadzieścia pięć lat Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą 1952-1977*, „Seminare”, t. 3, 1978, s. 7-34.

Kosiński St., *Pół wieku działalności synów księdza Bosko w Łądzie*, „Nostra. Biuletyn Salezjański”, 30 (1973), nr 5, s. 1-5.

Kronika Domu Łądzkiego z lat 1923-1937, rpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Kronika działalności grupy „Świadectwo i Twórczość”, t. 1-2, rpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Kronika Domu Łądzkiego z lat 1968-2011, rpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Kronika Zakładu Salezjańskiego z lat 1947-1952, rpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Lewko M., *Czemu służył teatr zakładowy?*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce*, red. R. Popowski, St. Wilk, M. Lewko, Łódź-Kraków 1974, s. 131-140.

Matyaszczyk D., Nowiński J., *Wniosek o uznanie za Pomnik Historii zespołu klasztornej opactwa cysterskiego w Łądzie nad Wartą*, t. 1-7, Poznań-Łąd 2007, mpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Nowiński J., *Łąd nad Wartą*, Warszawa 2009.

Nowiński J., *Ogrody dawnego założenia cysterskiego w Łądzie nad Wartą – historia oraz współczesna koncepcja ich rewaloryzacji i rewitalizacji*, „Seminare”, t. 26, 2009, s. 351-374.

Nowiński J., *Restauratio et aedificatio – zabytkowy zespół klasztorny w Łądzie pod opieką salezjanów*, „Seminare”, t. 13, 1997, s. 281-290.

Pietrzykowski J., *Duchowni polscy - dobrodziejstwo salezjańskie z lat 1898-1938*, „Seminare”, t. 18, 2002, s. 605-626.

Pietrzykowski J., *Początki i dzieje Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie*, „Seminare” t. 14, 1998, s. 77-88.

Romanowicz J., *Łąka – stan zabytków w klasztorze pocysterskim w Łądzie w roku 1924*, Wilno 1933, mpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Styrna St., *Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce w poszukiwaniu form odpowiedzi na potrzeby wychowawcze i duszpasterskie w latach 1898-1974*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce*, red. R. Popowski, St. Wilk, M. Lewko, Łódź-Kraków 1974, s. 11-36.

Świda A., *Pięćdziesięciolecie działalności salezjanów w Łądzie*, Łąka 1971.

Świda A., *Salezjańskie szkolnictwo w Polsce, zarys*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce*, red. R. Popowski, St. Wilk, M. Lewko, Łódź-Kraków 1974, s. 37-58.

Świda A., *Towarzystwo Salezjańskie, rys historyczny*, Kraków 1984.

Wąsowicz J., *Historia Salezjańskiej Inspekcji pw. św. Wojciecha z siedzibą w Pile (1979-2004)*, „Seminare”, t. 22, 2005, s. 97-134.

Wąsowicz J., *Łądzcy męczennicy – obóz dla duchowieństwa w Łądzie n. Wartą styczeń 1949-październik 1941*, Łąka 2000.

Wąsowicz J., *Lista duchownych internowanych w Łądzie 6 X 1941 r.*, „Seminare”, t. 17, 2001, s. 505-518.

Wąsowicz J., *Sługa Boży ks. Franciszek Miśka SDB. Droga Męczeństwa*, Piła 2004.

Woś J., *Łąka - notatki robione w czasie mego ośmioletniego tamże pobytu 1929-1937; niektóre notatki z roku 1965*, Zielone 1965, mpis, Biblioteka WSD w Łądzie.

Indeks osób

Numery stron wyróżnione kursywą informują o obecności osoby na fotografii

- Adamiak Zbigniew *31, 131*
Adamski Marian *37*
Adaśko Roman *45*
Afek Michał *24, 96*
Allencherry Francis *33*
Andrzejewski Roman *99*
Andrzejuk Benedykt *43, 92, 96*
Auleytner Wacław *145*
Babicz Marek *4, 31, 51, 53, 97, 126, 130, 131, 131, 158*
Bagiński Wojciech *47, 144, 147, 149*
Bajon Władysław *41, 79*
Bajor Witold *49*
Bajtek Ryszard *47, 120, 141*
Bakałowicz Stefan *58*
Balawajder Wojciech *77*
Balawander Józef *47, 96, 120*
Balawander Marcin *51*
Balcerzak Antoni *31, 99, 124, 151*
Balicki Leszek *47, 138*
Balicki Tadeusz *28, 47, 101, 102, 124*
Banach Czesław *43, 53*
Banaszak Marian *99*
Banaszek Bogusław *49*
Banaś Tadeusz *81*
Bańdo Edward *24, 79*
Bara Józef *20, 21, 35, 78*
Baran Zbigniew *49, 101*
Baraniak Antoni *24, 27, 32, 117, 122*
Barciszewscy bracia *65*
Barganowski Jerzy *87*
Bartecki Jan *24, 79, 127*
Bartolomé Oscar Fernández *31*
Bartoń Łukasz *142*
Barylak Paweł *103, 131, 140*
Bazgier Paweł *76*
Belniak Józef *43, 45, 61, 63, 93, 96*
Bereśniewicz Aleksander Kazimierz *104, 104*
Bernard z Clairvaux św. *6, 21, 99, 106, 128, 144*
Bertone Tarcisio *32*
Będziński dr *81*
Białkowski Kazimierz *99*
Białkowski Tomasz *104*
Biedrzycki Władysław *94*
Bielawski Edward *87*
Bienias Władysław *131*
Bieńkowski Jan *41, 79, 84, 92, 105*
Binkowski Andrzej *125*
Bizjak Antoni *21, 22, 23, 35, 45, 59, 76, 81, 96*
Blachnicki Franciszek *33*
Blicharz Wojciech *47, 65, 92, 93, 105, 138, 141*
Błaszczak Jan *79*
Błędek Eugeniusz *43*
Błoński Marian *39, 92, 105*
Bobel Wacław *87*
Bociek Adam *108*
Bodo Wiesław *47, 140, 144, 147, 148*
Bogdański Stanisław *45, 93*
Boguski Stanisław *43*
Bogusz Józef *101*
Boguszewski Henryk *45*
Boguś Eugeniusz *24, 81*
Boike Paweł *51*
Bokowski Sylwester *51*
Bonkowski Henryk *47, 120, 141, 144, 147, 150, 151*
Borawski Józef *43*
Boretti M. *4*
Borowiec Andrzej *51, 96*
Boruch Stanisław *96*
Borzęcki Stanisław *96*
Bosko Jan św. *5, 7, 8, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 32, 55, 56, 58, 58, 60, 61, 64, 70, 78, 84, 93, 95, 99, 100, 107, 111, 111, 113, 116, 116, 117, 119, 121, 122, 122, 132, 145, 146, 150*
Bottini Claudio *33*
Bożek Józef *103*
Brahms *146, 149*
Brakowski Jacek *86, 99, 103, 140*
Bratkowski Bolesław *100*
Breede Hugo *81*
Broger Ernest *65*
Bronakowski Sławomir *45*
Bróz Paweł *53, 93, 143*
Brunka Henryk *93*
Brykowski Maciej *107*
Bryłowski Andrzej *131*
Brzosko Bogusław *81, 96*
Brzostek Wiesław *49*
Brzyski Piotr *39*
Budny Jarosław *53, 142, 143*
Budziński Karol *4, 125*
Budzyniewicz Wojciech *105*
Bujalski Bogdan *45, 80*
Bujalski Mieczysław *80*
Bujar Jan *80*
Bujnowicz Jan *120*
Bujwid Franciszek *81*
Buksik Dariusz *31, 94, 95, 151*
Burnicki Łukasz *53, 143*
Burnicki Rafał *33*
Bury Jan *101*
Buscemini Marcello *33*
Busch Anna *58, 60*
Butowski Krzysztof *53, 95, 143*
Buxakowski Jerzy *146*
Bziom Krzysztof *102*
Calderon de la Barca Pedro *135*
Castagno Marinella *33*
Cedro Feliks *22, 81*
Cereda Francesco *33*
Cetera Józef *24, 45, 51, 92, 96*
Chabierski Jan *49*
Chamarczuk Mariusz *49*
Chàvez Villanueva Pascual *9, 29, 31, 33, 91, 98*
Chebrowski Lech *49*
Chełkowski Władysław *41, 84*
Cheon Henri *138*
Chlondowski Antoni – zob. Hlond (Chlondowski) Antoni
Chmiel Jan *8, 22, 84, 91, 93, 100, 131*
Chmielewski A. *66*
Chmielewski Czesław *47*
Chmielewski Dominik *4, 51, 102, 103, 103*
Chmielewski Ireneusz *45*
Chmielewski Marek T. *5, 8, 9, 22, 31, 33, 51, 69, 74, 91, 94, 99, 112, 130, 158*
Chmielowski Brat Albert św. *150*
Chodźko Ignacy *93*
Cholewa Przemysław *103*
Chomiuk Stanisław *6, 7, 22, 24, 28, 78, 105*
Chopin *146, 149*
Chorążewicz Janusz *43, 135*
Choromański Zygmunt *89*
Chrapła Karol *79*
Chrażał Michał *24*
Chroboczek Rafał *35*
Chruściel Bogumił *92*
Chudzicki Kazimierz *138*
Cichecki Kazimierz *4, 7, 22, 23, 25, 43, 87, 88, 89, 91, 92, 100, 131, 136, 138*
Ciechorski Alojzy *118*
Cieplik Feliks *92*

Cieślak Adam 24
 Ciszewski Marian 31, 43, 93
 Ciszewski Władysław 43, 135
 Culepa Mirosław 47, 120, 131, 150, 151
 Cybulski Jan 25
 Cyceron 128
 Cyranek Paweł 79
 Cyrankiewicz Józef 88, 89
 Cyronek Adam 22, 37, 80
 Czaja Jerzy 96
 Czapliński Bernard 109
 Czarnota Ignacy 49, 63, 65, 105
 Czepułkowski Henryk 7, 22, 29, 59, 60, 87, 88, 91, 92
 Czubak Józef 23, 51, 96
 Czyłak Józef 81
 Daniluk Andrzej 47
 Darmograj Jan 47, 95
 Dąbrowska Barbara 95
 Dąbrowski Arkadiusz 43
 Dąbrowski Bronisław 117, 119
 Dąbrowski Lucjan 45
 Dąbrowski Roman 4, 120, 144, 147, 150
 Dąbrowski Wiesław 47, 120, 141
 Deja Klemens 100
 Dembowski Bronisław 102, 109, 118
 Deniziak Józef 43, 135
 Deniziuk Roman 45
 Dereziński Franciszek 21, 81
 Dębski Kazimierz 22
 Dębski Walenty 37, 81
 Dłucik Wilhelm 23
 Dmochowski Mirosław 120
 Dmochowski Robert 51
 Dobkowski Jarosław 101
 Dockers Alex 33
 Domański Apoloniusz 31, 51, 53, 92, 99, 121, 139, 140, 145
 Domasłowski J.[erzy] 158
 Domaszk Arkadiusz 4, 49, 94
 Domino Jan 7, 22, 39, 77, 78, 79, 105, 108
 Draugialis Józef 96
 Drążyk Paweł 51, 103
 Drozdowicz Jan 66
 Drynikowski Kazimierz 45
 Drzewiecki Franciszek bt. 27, 107
 Drzyzgiewicz Witold 68, 166
 Dubiniec Józef 151
 Duchatkiewicz Józef 22
 Dukiewicz Mirosław 102, 138
 Dulny Tadeusz bt. 27, 107,
 Durak Adam 27, 31, 45, 94, 98, 100, 146, 148, 149, 150, 151, 151
 Durski Andrzej 95
 Duszyński Bernard 4, 87, 100
 Dybowski Michał 53, 143
 Dyczkowski Adam 146
 Dylewski Artur 103
 Dynak-Michalski Dariusz 51, 102, 103, 131
 Dyś Bogusław 47
 Dziędziel Augustyn 28, 29, 150
 Dziuba M.[ichał] 158
 Ekert Gwidon 31, 47
 Eliot Thomas S. 150
 Etter Tadeusz 109
 Felczyńscy bracia 58, 107
 Fibich Teodor Antoni 54, 104, 106
 Fic Franciszek 22
 Fidurski Władysław 47, 96
 Figura Paweł 53, 93, 142, 143
 Fiora Luigi 33
 Flakiewicz Ryszard 49
 Fondaliński Jan 109
 Formela Mirosław 47
 Formella Zbigniew 99, 101
 Fortuna Jan 37, 77, 79, 82, 83, 84, 111
 Franciszek Salezy św. 21, 25, 84, 100, 101
 Frącek Albin 45, 96
 Gabiś Jan 41, 79
 Gabrych Jerzy 49, 102
 Gabryszak Patrycja 131
 Gajewski Leszek 49
 Gajowy Kazimierz 101
 Galeottus Martius 126, 128
 Gałaj Kazimierz 45, 96
 Gałkiewicz Michał 65
 Ganasiński Feliks 76
 Gaszek Oskar 142
 Gatz Krzysztof 51
 Gawłowska Joanna 166
 Geniusz Jarosław 49
 Gieros Lucjan 87
 Gil Konstanty 81
 Giovannini Ernesto 33
 Glass Andrzej 99
 Glazik Mirosław 95
 Glemp Józef 8, 27, 32, 96, 99, 151
 Gliński Jerzy 49
 Gliściński Jan 45, 47, 93, 100, 145
 Glogowski Paweł 45
 Glogowski Piotr 24
 Głoskowski Bernard 107
 Głowczyński Leszek 51, 103
 Głuchowski Leszek 45
 Gojko Dariusz 102
 Golak Witold 45
 Goliński Zdzisław 119
 Golla Paweł 24, 25, 29, 43, 45, 88, 92, 96, 97
 Golubski Ludwik 79
 Gołowski Konstanty 45
 Gołdyn Piotr 99
 Gołębiowski Albert 104
 Gosieniecki Wiktor 58
 Górecki Andrzej 47
 Górski Artur 140
 Górski Wacław 4
 Grabowski Arkadiusz 49
 Grabski Edward 107
 Graczyk Ireneusz 95
 Graczyk Marian 93, 96
 Granatowski Jan 43, 92, 135
 Gregorkiewicz Józef 92, 96
 Gretka Wojciech 53, 95, 143
 Grimm bracia 133
 Grochal Władysław 4, 29, 43, 45, 47, 51, 53, 97, 127, 129, 130, 130-131, 131, 131, 135, 144
 Grochowiak Zygmunt 47
 Grochowski Andrzej 47, 120, 141
 Grochowski Jacek 49
 Gronkowski Witold 94
 Groń Sylwester 47
 Gruba Grzegorz 51, 102, 103
 Gruszczyk Marian 143
 Gryżenia Kazimierz 47, 94, 95
 Grzelec Waldemar 47, 150
 Grzeszczak Eugeniusz 33, 118
 Grzeszczak Krzysztof 49
 Grześkowiak Alicja 33
 Grzymała Piotr 31, 112
 Gutek Zygmunt 6, 20
 Haase Rudolf 56
 Hagedorn Krzysztof 150
 Hajkowski Stanisław 61, 90, 95
 Haladyn Franciszek 21, 80
 Hanc Wojciech 95
 Händschke Lucjan 24
 Harazim Franciszek 134, 135, 136
 Heintzel Józef 23, 80
 Herc Konrad 45
 Hlond (Chlondowski) Antoni 97, 134, 135, 136, 139
 Hlond August 6, 23, 32, 58, 89, 97, 99, 116, 116, 130, 133
 Hnatzak Zenon 31, 49, 51, 94
 Hołownia Andrzej 102
 Homoncik Adam 100
 Hopek Stanisław 134, 135
 Hyżak Mirosław 51
 Idczak Błażej 51, 103
 Idźkowski Lech 94
 Iwański Eugeniusz 39
 Iwińska Magdalena 166
 Jabłońska Anna 125
 Jabłoński Zachariasz 148
 Jacek Edmund 43
 Jacenciuk Henryk 23, 43, 47, 66, 87, 130, 146, 148, 150
 Jacewicz W.[iktor] 158
 Jackiewicz Korneliusz 99
 Jaczewski Andrzej 49, 102
 Jagiełło Julian 45
 Jakowczyk Wiesław 49
 Jakub Marek 53, 143
 Jakub z Paradyża 128
 Jakuboszczak Zenon 43
 Jakubowski Krzysztof 47
 Jan Paweł II bt. 27, 120, 122, 150
 Janda Krystyna 141
 Janeczek Aleksander 93, 145
 Jania Tadeusz 136

Janiak Ignacy 81
 Janicki Mateusz 142
 Janikowski Edward 95
 Jankowski Stanisław 8, 22, 31, 49, 65, 66, 91, 93, 99, 145, 146, 148, 149, 151
 Janus Józef 24
 Januszkiewicz Józef 147, 149
 Jardzioch Kazimierz 43
 Jarecki Marian 99, 158
 Jarliński Edward 24
 Jarmundowicz Kazimierz 128, 129
 Jaroszewicz Ignacy 39, 41, 81
 Jarząbek Kazimierz 4, 107
 Jasion Józef 103
 Jaskot Grzegorz 45, 124
 Jaszewski Jacek 47, 96, 138
 Jaworski Wiesław 49, 51
 Jedwabski Franciszek 109
 Jendryczka Henryk 135
 Jermak Jan 90
 Jeszke Józef 39, 79
 Jezierski Stanisław 4, 25, 29, 47, 49, 51, 53, 96
 Jeż Ignacy 109
 Jonatowski Waldemar 47, 140, 144, 147, 150, 151
 Józwiak Czesław bł. 112
 Józwiak Ryszard 47, 120, 141
 Józwik Dariusz 49, 102
 Jutkiewicz Marian 43, 92, 135
 Kaczmarzyk Mieczysław 100
 Kaczorowski Henryk bł. 27, 107
 Kaczyński Lech 9, 70, 71
 Kadziński Stanisław 151
 Kakowski Aleksander 32
 Kaliński Bernard 45
 Kaliński Dariusz 95
 Kaliński Ludwik 43, 92, 93, 105, 158
 Kamieński Lucjan 43
 Kamiński Marian 28, 45, 60, 77
 Kamiński Michał 95
 Kamiński Mikołaj 6, 25, 58, 60, 158
 Kamiński Rajmund 104
 Kamza Józef 51, 101, 102
 Kanafa Stanisław 49
 Kant Bronisław 99
 Kapłan Zenon 45
 Kapusta Jan 96
 Karepin Piotr 49
 Karpiński Tadeusz 4
 Karpus Zbigniew 99
 Karwowski Stanisław 83
 Kasperowicz Lech 47
 Kasprzykowski Ignacy 104
 Kazimierz św. 56, 58
 Kaźmierski Edward bł. 112
 Kąkol Zbigniew 49
 Kegel 104
 Kędzierski Marek 47, 120, 141, 144, 145, 146, 147, 150
 Kędzierski Tomasz 97
 Kęsy Franciszek bł. 112
 Kęsy Zygmunt 24
 Kiciński Tadeusz 51, 103
 Kierbedź Tadeusz 45, 100
 Kierszka Adam 103
 Kilian Wincenty 64, 150
 Kitlas Mieczysław 43, 135
 Kiziuk Adam 51, 103
 Klawikowski Zenon 9, 20, 22, 31, 47, 49, 53, 91, 94, 102, 103, 116, 138, 142, 151
 Klement Vaclav 33
 Klimczuk Kazimierz 45
 Klimczyk Władysław 24
 Klimski Andrzej 47
 Klinik Edward bł. 112
 Klusak Jarostaw 31, 49, 101, 121
 Kłoczko Janusz 47, 141
 Kłoda Michał 87
 Kłos Juliusz 4
 Kłosowski Adam 51, 101
 Kobiątka Jarostaw 51, 98
 Kocharński Jacek 24, 87
 Kolasa Krzysztof 99
 Koleśnik Jarostaw 49
 Kołek Edward 96
 Kołodziejczak Antoni 7, 22, 24, 25, 43, 88, 89, 91, 92, 119, 138
 Kołosowski Tadeusz 25, 31, 47, 51, 94, 95, 131
 Kołyszko Władysław 8, 22, 27, 31, 32, 47, 53, 91, 93, 121, 141, 144, 144, 145, 146, 146, 147, 148
 Komenda Henryk 28, 47, 140
 Komorek Rudolf 148
 Kondraciuk Rafał 142
 Kondracki Andrzej 47
 Konkol Marek 151
 Konwerski Józef 47, 120, 141
 Kopa Tomasz 111
 Koral Jarostaw 31, 94
 Korolion Alek 142
 Koronkiewicz Stanisław 43, 92
 Korszyński Franciszek 39, 88, 108
 Korwin Mateusz 126
 Kosiński Stanisław 23, 27, 29, 43, 45, 89, 90, 93, 97, 99, 130, 150, 158
 Kosowski Paweł 143
 Kostka Stanisław św. 6, 20, 21, 24, 78, 84, 87, 90, 111, 118
 Kostkowski Bronisław bł. 27, 107
 Kostrzewa Mirosława 131
 Koszewnik Józef 45, 53, 131
 Kościelny Tomasz 49, 101
 Kośmicki Zygmunt 6, 64
 Kotłowski Leon 92
 Kowalczyk Józef 32, 102
 Kowalewicz Bronisław 104
 Kowalik Krzysztof 47, 120, 141, 150
 Kowaliński Włodzimierz 4
 Kowalkowski Piotr 102
 Kowalska Faustyna św. 119
 Kowalski Jerzy 84
 Kowalski Marian 49, 102
 Kowalski Mariusz 51, 53, 95, 97, 109, 110, 113, 113, 129
 Kowalski Ryszard 49, 102
 Kozal Michał bł. 7, 23, 27, 107, 109, 118, 134
 Kozłowicz Wojciech 47
 Kozłowski Dariusz 131
 Koźlik Lucjan 79
 Krajewski Stawomir 4, 69, 70, 125, 166
 Krajewski Telesfor 43, 92, 135
 Król Józef 25, 89, 90
 Królak Jerzy 45
 Krupa Tadeusz 24, 32, 47, 96, 146
 Krysiak Rafał 51, 103
 Krześniak Marian 47, 138
 Krzysztonek Jarostaw 53, 142, 143
 Krzyżanowski Wojciech 24, 28, 39, 79, 80, 81
 Kubacka Edyta 131
 Kubera Marian 43
 Kubrycht Marian 79
 Kuc Kazimierz 99
 Kucharewicz Stanisław 43
 Kucharski Artur 51
 Kuchowicz Przemysław 95
 Kuczkwicz Ignacy 24
 Kukulski Tomasz 99
 Kulaszewicz Henryk 87
 Kulczyński Robert 131
 Kulesza Jan 39, 41, 81
 Kulpiński Michał 49
 Kupczyk Franciszek 125
 Kupiski Michał 4, 53, 143
 Kurdziel Jan 23, 79
 Kurek Kazimierz 47, 94, 120, 144, 144, 145, 145, 146, 146, 147, 149, 149, 151
 Kurkiewicz Mirosław 51, 102, 103
 Kusiński Jacek 4, 125
 Kutwiński Stanisław 45
 Kwaskowski Krzysztof 4
 Labuda Stanisław 47
 Laškiewicz Jan 105
 Lebieź Andrzej 102
 Lech Wojciech 51, 53, 96, 112
 Leciej Bolestaw 31, 45, 47, 53, 93, 96
 Leja Alfred 101
 Lepper Andrzej 33
 Lepper Zdzisław 94
 Lewandowski Czesław 151
 Lewandowski Kazimierz 45
 Lewicki Marek 150
 Lewicki Robert 95
 Lewicki Tadeusz 47, 120, 131, 141, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 166
 Lewiński Jan 87
 Lewko Marian 93, 99, 100, 135, 158
 Libor Michał 53, 143
 Ligacz Ryszard 76
 Lipiński Andrzej 45

Lis Krzysztof 47, 120, 141
 Liszka Paweł 6, 22, 22, 56, 58, 78, 79, 81, 83, 105, 111, 111
 Liszt 146, 149
 Litmanowski dr 81
 Liwiński Cezary 49
 Lubczyńska Dorota 99
 Lubczyńska Marta 99
 Łachut Waldemar 4, 31, 49, 51, 94, 125, 131
 Łada Krzysztof 47
 Łasek Henryk 135
 Łaszewski Jerzy 87
 Łaszewski Marian 107
 Łaszuk Igor 49
 Łącki Henryk 138
 Łepko Zbigniew 8, 22, 31, 91, 94, 95, 103, 131, 139
 Łęgosz Jakub 20, 23, 37, 79, 80
 Łodyka Eugeniusz 45
 Łokietek Dariusz 103
 Łuczak Zbigniew 95
 Łukomski Mikołaj Antoni 105, 129
 Łużyński Dariusz 53, 95, 143
 Łysakowski Władysław 43
 Mach Zenon 45
 Majdański Kazimierz 99, 109
 Majewski Jan 87
 Majewski Mieczysław 100
 Makarewicz Andrzej 120
 Makuracki Stefan 99
 Malak Adam 49
 Malek Michał 51, 103
 Malinowski Tomasz 53, 143
 Malinowski Zbigniew 90
 Malorny Franciszek 79, 83
 Mański Idzi Ogierman 23, 92
 Marcinkowski Henryk 66
 Marcinkowski Paweł 95, 146, 149
 Marcisz Sebastian 53, 143
 Marczak Stanisław 49
 Marczyk Leszek 51
 Maria CMW 146
 Marmaggi Francesco 32
 Maro M.[arta] 69
 Maron Andrzej 49
 Marzyński H. 66
 Masianis Andrzej 125
 Massalski Marcin 24
 Matuszak Kazimierz 76, 78
 Matuszyński Dariusz 151
 Matuszyński Kamil 142
 Matyaszczyk Dorota 125, 158
 Mazewski Andrzej 47, 120, 138
 Maziarz Franciszek 43, 96
 Mazur Marian 45
 Mazzali Giovanni 33
 Mączka Janusz 95
 Meissner Karol 145
 Mejer Michał 51, 103
 Mering Wiesław 9
 Metrycki Stefan 43, 135
 Mędrala Feliks 35, 75
 Michalak Antoni 61
 Michalak Maciej 53, 142, 143
 Michalski Adam 49, 131
 Michurski Józef 43
 Mielczarek Marian 83
 Migas Jan 20, 35, 75, 122
 Mikuła Jerzy 100
 Mimier Andrzej 51, 103
 Misiaszek Kazimierz 99
 Miszczyk Czesław 120
 Miśka Franciszek 6, 9, 22, 23, 25, 27, 37, 58, 78, 82, 105, 107, 127
 Młodożeniec Stanisław 102
 Mocarski Ludwik 60, 61, 63
 Modzelewski Edmund 49
 Mojsiewicz Julian 22
 Mokrzycki Józef 49
 Morus Tomasz 150
 Mos Andrzej 139
 Moskwa Michał 101
 Motyka Tomasz 49
 Mozart Wolfgang Amadeusz 123
 Możejko Marcin 103
 Mrokowski Franciszek 104
 Murawa Kazimierz 49
 Murawski Roman 93
 Muszyński Henryk 32, 118, 151
 Myśliński Michał 104
 Nalepka Władysław 49
 Napiórkowski Celestyn 94
 Natali Paolo 33
 Negowski Marek 47, 141
 Nenikowski Czesław 47
 Nentwig Wojciech 125
 Nestoruk Krzysztof 102, 131
 Neunhertz Jerzy W. 65
 Nęcek Józef 24, 43
 Nickel Wiesław 101
 Nicolussi Giuseppe 33
 Niebrzydowski Antoni 32, 45, 47, 49, 63, 65, 96, 105
 Nieć Zofia 99
 Niedziela Tadeusz 47, 61
 Niegowski Krzysztof 31, 94
 Niemczewski Stawomir 31, 49, 94, 96, 131
 Niemiec Jan 151
 Niewęglowski Jan 95
 Nowaczyk Wacław 49, 92, 96
 Nowak Ludwik 87, 93
 Nowak Ludwik OSPPE 119
 Nowak Marian 45
 Nowak Stanisław 107
 Nowicki Zdzisław 151
 Nowiński Janusz 4, 27, 47, 54, 57, 57, 69, 70, 94, 99, 120, 125, 131, 132, 141, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 150, 151, 158-159, 166
 Obuchowski Andrzej 49
 Odorico Luciano 33
 Odowski Tadeusz 45
 Odziemczyk Stanisław 87
 Olechnowicz Marek 49, 102
 Olejniczak Błażej 149
 Oleszkiewicz Krzysztof 120, 138, 141
 Olszewski Kazimierz 134
 Omelczuk Jerzy 149
 Orwell George 143
 Orzechowski Arkadiusz 113
 Otachalik Rajmund 20
 Owczarek Krzysztof 150
 Owczar Zbigniew 47
 Oziębłowski Michał bł. 27, 107
 Pach Józef 20, 21, 35, 75, 79, 122
 Padurek Józef 22, 37, 79, 134
 Palusiński Jan 148
 Pałac Leszek 131
 Panfil Józef 125, 147, 149
 Pańczyk Mirosław 49
 Paron Omeron 33
 Parzyjagła Izidor 87
 Pawelski Maciej 142
 Pawelski Przemysław 151
 Pawlaczyk Stefan 96
 Pawłowicz Bruno-Zygmunt 149
 Pawłowski Antoni 61, 86, 87, 88, 117, 119
 Paziński Piotr 45
 Pepliński Tadeusz 47
 Peryt Ryszard 123
 Pettke Wojciech 49, 103
 Pęcherski Cezary 105
 Pękowski Jan 43
 Piaskowski Tadeusz 43, 51, 53, 90, 96
 Piechura Antoni 80
 Piechura Augustyn 134
 Pietkiewicz Stanisław 49
 Pietraszak Maciej 103
 Pietraszewski Maciej 138
 Pietrewicz Henryk 43
 Pietrusik Józef 45
 Pietruszewska Zofia 131
 Pietrzak Jan 99
 Pietrzykowski Jan 47, 95, 159
 Pikor Marcin 4, 53, 143
 Piotrowicz Jerzy 146, 149
 Piscetta Luigi 33, 118
 Pizoń Jarosław 4, 49
 Pleń Edward 45
 Pleśniak Antoni 23, 45, 47, 49, 51, 96
 Pluta-Plutowski Wojciech 125
 Pływacz Jacek 102
 Pływaczyk Stanisław 24
 Podołowski Tadeusz 43
 Pogorzelski Eugeniusz 23
 Polak Wojciech 117
 Polakowska 64
 Poleszczuk Damian 51
 Politowicz Stanisław 96
 Polkowski Piotr 49

Połoński Sebastian 51, 103
 Pomianowski Roman 100
 Popiełuszko Jerzy bł. 142, 149, 150
 Popławski Adam 131
 Popowski Bernard 47
 Popowski Remigiusz 45, 100
 Portuchaj Roman 53, 142, 143
 Posadzy Ignacy 119
 Powierzyna-Rozalska Helena 129
 Pozorski Kamil 51, 103
 Pradella Franciszek 35, 80
 Pranczk Zbigniew 45
 Prądzyński Wiesław 31, 102
 Presnal Dariusz 49, 102, 103
 Prokopowicz Paweł 22, 23, 81
 Pruszczak Jan 43
 Pruś Stefan 25
 Prymlewicz Karolina 125
 Przeździecki Konstanty 54
 Przyborski Piotr 4, 53, 101, 103, 105, 138
 Przybylski Tadeusz 107
 Przybyła Andrzej 45, 96
 Przyjemski Zygmunt 127, 128, 129
 Przyrowski Paweł 69
 Ptaśński Piotr 49
 Ptaśński Ryszard 87
 Pucek Zdzisław 41, 87
 Pudłowski Piotr 120
 Pupka Mariusz 142
 Purol Piotr 131
 Puzkarek Marcin 51
 Pytel Franciszek 100
 Rabata Jan 6, 20
 Raciborski J. 4
 Radoński Karol 58, 107, 116, 116
 Radziszewski Grzegorz 49
 Rafałko Antoni 43
 Raiter Zygfryd 4, 84, 85
 Rak Roman 87
 Rakowski S. 4
 Reszka Czesław 45
 Ricceri Luigi 7, 25, 33
 Rinaldi Filippo bł. 6, 21, 32
 Rodak Mieczysław 29, 41, 79, 84, 88, 92, 130
 Roga Wincenty 75
 Rokicki Feliks 47
 Rokita Stanisław 25, 29, 60, 61, 78, 79, 82, 87, 87, 118, 136
 Romanowicz Jan 20, 21, 24, 35, 61, 74, 79, 116, 159
 Romanowicz Marian 41
 Romanów Adam 142
 Roślan Franciszek 43, 53
 Roszczyk Konrad 142
 Rozalik Tadeusz 47
 Roznerska Maria 66
 Roznerska-Świerczewska Ewa 67, 68
 Rozwadowski Józef 149
 Ruciński Leszek 151
 Ruduś Artur 138
 Rudziński Krzysztof 103
 Rumianek Ryszard 33
 Rusianiak Robert 51
 Rusiecki Jan 49
 Rusiniak Tadeusz 87
 Ruszniak Jakub 113
 Rutkowski Tadeusz 23
 Ruzik Cezary 49
 Rychert Jerzy 45
 Rydel Lucjan 139
 Rygalski Wojciech 47
 Rynkun Leonard 87
 Rypel Albert 49
 Rytterowa A. 4
 Rzepecki Roman 47, 150, 151, 151
 Rzeźnicki Tadeusz 96
 Rzymowski Kazimierz 45
 Sabada Michał 103
 Saczywko Tadeusz 45
 Sadowski Stanisław 43
 Sadowski Ryszard 4, 9, 22, 31, 53, 91, 95, 142, 152, 166
 Sage Tomasz 142
 Samselski Bronisław 101
 Sarbinowski Maciej 4, 51, 98, 103
 Sastr 101
 Savio Dominik św. 7, 64, 84, 103, 117, 117
 Sawczyński Jan 47, 120, 141
 Scheffler Christian 66
 Seń Tomasz 105, 151
 Seredziński Zygmunt 96
 Seweryn Andrzej 124
 Sękowski Alojzy 24
 Sianko Józef 87
 Sienkiewicz Henryk 152
 Sieradz Stefan 47
 Sikora Janusz 4, 31, 47, 94, 120, 141
 Sikorski Piotr 52
 Siuda Florian 43
 Siwak Grzegorz 142
 Skabowski M. 104
 Skolasiński Paweł 101
 Skopiak Stanisław 8, 22, 43, 47, 49, 91, 94, 102, 120, 122, 135, 138, 139, 150
 Skorowski Henryk 29, 31, 45, 94, 94, 99
 Skowron Józef 142
 Skowroński Andrzej 49
 Skowroński Jan 97
 Skrzelowski Roman 29, 41, 79, 84, 88, 92, 130
 Skrzypczak Arkadiusz 81, 83, 85
 Skwarkowski Antoni 35, 76, 81
 Słaboszewski Tomasz 49
 Sławek dr 81
 Słomiński Mariusz 95, 99
 Słowakiewicz Józef 23, 45, 49, 51, 96
 Słowakiewicz Władysław 87, 96
 Słowy Zbigniew 45
 Smagliński Leszek 47, 94, 99
 Smuniewski Stanisław 87
 Smyk Kazimierz 47, 141
 Sobczak Dariusz 49
 Sobczyk Tadeusz 47, 61
 Sobczyński Władysław 43
 Sobol Jerzy 49
 Sodi Mario 33
 Sompoliński Marcin 123
 Sosnowski Piotr 49
 Sowiński Zdzisław 4
 Sowul Antoni 45
 Spalony Szymon 49, 136, 139
 Sperkowski Dariusz 131
 Stachów Stanisław 4, 43, 135
 Stanek Jan 25
 Starczewski Jan 81
 Stasińska K. 64
 Staszko Mikołaj 87
 Stawniak Henryk 4, 31, 45, 92, 94, 99, 107
 Stefanowski Wiktor 23, 76, 79
 Stelmach Zbigniew 45
 Sterczewski Jan 41
 Stępień Grzegorz 51
 Stępnik Grzegorz 103, 138
 Stolarek Kazimierz 92
 Straszewski Józef bł. 27, 107
 Stromski Tadeusz 101
 Strus Andrzej 43, 93, 145
 Strus Józef 7, 22, 24, 25, 27, 29, 29, 43, 87, 88, 91, 92
 Struś Józef 148
 Strycharz Edward 95
 Strzałkowska Anna 166
 Stuliński Stefan 33, 99
 Styrna Jan 87
 Styrna Stanisław 8, 22, 23, 45, 63, 91, 97, 100, 121, 127, 159
 Sulej Andrzej 102
 Swach Adam 9, 54, 54, 56, 63, 66
 Szczepaniak Dawid 142
 Szczepankiewicz Maciej 45, 94, 107, 121, 151
 Szczepański Paweł 53, 142, 143
 Szczerska Zofia 146
 Szcześniak Sylwia 131
 Szczodrowski 20
 Szczygielski Ryszard 103, 138
 Szczygłowski Franciszek 6, 20, 21, 28, 33, 54, 74, 116
 Szeląg Dariusz 49
 Szembek Krzysztof Antoni 106
 Szkopiecki Jan 47
 Szmidt Stanisław 45, 93, 99, 100, 120, 122
 Szmurto Jan 92
 Szymt Eugeniusz 43
 Szoka Stanisław 135
 Szostkowski Patryk 53, 93, 142, 143
 Szpakowski Roman 131, 144, 145, 145, 147, 150, 151
 Szpyt Janusz 69
 Sztuk Dariusz 31, 94, 95

Szulczyński Witold 49
 Szulczyński Wojciech 4, 28, 43, 135, 138, 146
 Szurgot Jerzy 47, 138
 Szwedowicz Rafał 125
 Szydlik Henryk 43, 92
 Szyfer Artur 103
 Szymanek Edward 95, 99
 Szymański Przemysław 53, 142, 143
 Ścibek Adam 138
 Ściągał Halina 95
 Ścisto 35
 Ślęzyk Józef 150
 Ślązok Łukasz 142
 Ślepowroński Jan 96
 Ślisiński Lambert 88
 Śliwiński Ryszard 49
 Śłószarczyk Jan 24
 Śmietanka Piotr 35, 81
 Śmigielski Adam 100
 Śmitowski Wojciech 20, 21, 54, 55, 74, 77, 105
 Śpiewak Leszek 49
 Świątyński Andrzej 47
 Świda Andrzej 23, 25, 58, 60, 77, 82, 83, 121, 132, 159
 Świder Michał 53, 93, 142, 143
 Świeczkowski Maur 105
 Świerżbiłek Wacław 45
 Święcicki Walerian 61, 90
 Tarejwo Maks[ymilian] 6, 56
 Tekień Kazimierz 96
 ter Schure Jan 25, 33
 Tirone Piotr 6, 20, 21, 22, 74, 87, 118
 Tkaczyk Henryk 135
 Toll Zdzisław 47
 Tomala Antoni 95
 Tomasik Franciszek 76
 Tomasik Janusz 87
 Tomczak Zbigniew 4, 140
 Tomeczkowski Krzysztof 142
 Torbicki Łukasz 53, 93, 142, 143
 Trącik Józef 21, 74, 81
 Triacca Achille 33
 Trochta Stefan 32
 Trojanowski Krzysztof 142
 Trykoszko Jacek 49, 102
 Trzeszczak Ireneusz 43
 Tschuschke Michał 95
 Tsyganiuk Roman 33, 53
 Tułnowski Zbigniew 138
 Turanský Štefan 33
 Turbacz Andrzej 47
 Twardowski Leszek 51
 Tylutki Krzysztof 103
 Tyrawa Jan 118
 Ujazdowski Kazimierz 33
 Ukleja Ryszard 93
 Urbaniak Czesław 25, 28, 60, 77
 van Hecke Albert 33
 van Looy Luc 33
 Vigano Egidio 8, 28, 33
 Walaszek Leon 23, 39, 79
 Walczak Sławomir 103, 131
 Walder Antoni 84, 87
 Walla Sylwester 96
 Waloszek Walenty 23
 Warachewicz Andrzej 49
 Warzywoda Witold 4, 147, 149
 Waszkowiak Marek 33, 118
 Waś Andrzej 33, 53, 93, 142, 143
 Wawrzyńczak Paweł 49
 Wąsik Rafał 53, 143
 Wąsowicz Jarosław 51, 99, 103, 104, 131, 132, 159, 166
 Weder Zdzisław 149
 Wełna Wincenty 96
 Wesołowski Ryszard 51
 Wędrychowicz Mieczysław 47
 Węgiel Franciszek 87
 Wiązowski Eugeniusz 47
 Wicki Brunon 43
 Wiercigroch Andrzej 24, 28, 37, 77, 81
 Wiertelak Piotr 6, 20, 21, 22, 23, 35, 55, 56, 57, 74, 75, 78, 105, 122
 Wierzchowski Mirosław 120
 Wierzchowski Tomasz 51
 Wilgodzki Kazimierz 15
 Wilk Stanisław 29, 31, 94, 99, 150
 Wilkos Krzysztof 27
 Wilkosz Stanisław 7, 22, 29, 41, 77, 78, 84, 88, 105
 Winiarz Michał 81
 Wiśniński Benedykt 47, 120
 Wiśniewski Andrzej 124, 125
 Witkowski Mariusz 138
 Witwicki Arkadiusz 103
 Woch Tadeusz 43
 Wojciechowski Jarogniew bł. 112
 Wojciechowski Kazimierz 23
 Wojcieszak Tadeusz 103
 Wojewódzki Stanisław 24, 39, 79, 134
 Wojnowski Bronisław 107
 Wojtuś Bogdan 99, 102, 103, 117
 Wojtyła Karol 147
 Worek Jerzy 31, 45, 94
 Wosiński Jan 148
 Woś Jan 4, 22, 23, 55, 57, 79, 80, 81, 82, 83, 126, 133, 158-159
 Woś Marek 49
 Woźniak Łukasz 151, 94
 Woźniak Michał bł. 27, 107
 Woźniak Mieczysław 99
 Woźniak P. 65
 Woźny Bolesław 51, 105
 Wójcik Krzysztof 51
 Wójcik Piotr 118
 Wróbel Henryk 47, 151
 Wujek Andrzej 95, 131
 Wybraniec Józef 80, 110, 110
 Wyczałek Mikołaj 142
 Wyderka Piotr 53, 143
 Wypler Franciszek 24, 87
 Wysocki Bogdan 148, 150, 151, 151
 Wyszogrodzki Mirosław 45
 Wyszyński Stefan 7, 8, 27, 29, 32, 61, 109, 117, 119
 Wziętek Anna 131
 Wziętek Michał 101, 107
 Yamamoto Katsumi 101
 Zając Franciszek 104
 Zając Gustaw 45
 Zajkowski Mirosław 43, 96
 Zaleski Wincenty 22, 111
 Zaniewski Franciszek 49, 151
 Zapolski Jan 105
 Zaranek Andrzej 4
 Zaręba Jan 29, 99, 121, 146, 149
 Zawadzki Julian 24
 Zbaniuszek Franciszek 134
 Zdzitowiecki Stanisław 5, 20, 21, 24, 54, 74, 105
 Zedlewski Marek 49
 Zieliński Piotr 142
 Zielonka Józef 95
 Zięba Jan 70
 Zimnowodzki Władysław 53
 Zin Wiktor 32
 Ziota Leszek 49, 102, 103
 Ziółkowski Zenon 43, 137
 Żebrowski Tadeusz 43, 92
 Żelewski Lucjan 135
 Żelewski Roman 131
 Żotnowski Feliks 7, 22, 29, 60, 87, 105
 Żuk Marian 87
 Żurawiński Paweł 51
 Żurawski Jacek 53, 93, 95, 96
 Żydek Walenty 6, 22, 76, 78, 105
 Żytko Stanisław 47, 120, 141

Spis treści

Ks. inspektor Marek T. Chmielewski

Słowo wstępne / 5

Kalendarium / 6

Wspólnota i jej dom

Ks. Zenon Klawikowski

Początki i rozwój dzieła salezjańskiego w Łądzie nad Wartą – wspólnota pw. św. Bernarda / 20

Ks. Janusz Nowiński

Od spustoszenia i ruiny do Pomnika Historii – salezjanie w trosce o Łąd i jego zabytki w latach 1921-2011 / 54

Dzieła prowadzone w Łądzie

Ks. Marek T. Chmielewski

Małe Seminarium Duchowne Księży Salezjanów w Łądzie nad Wartą 1921-1952 / 74

Ks. Jacek Brakowski

Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą / 86

Ks. Jarosław Wąsowicz

Parafia Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja w Łądzie / 104

Ks. Mariusz Kowalski

Oratorium im. Poznańskiej Piątki / 110

Salezjanie z Łądu dla Kościoła i społeczności lokalnych

Ks. Zenon Klawikowski

Posługa salezjanów z Łądu na rzecz Kościoła i społeczności lokalnych / 116

Ks. Marek Babicz

Biblioteka w Łądzie w latach 1921-2011 / 126

Ks. Janusz Nowiński, ks. Jarosław Wąsowicz

Scena teatralna w Łądzie / 132

Ks. Kazimierz Kurek

Łądzkie kronik czytanie... Działalność grupy „Świadectwo i Twórczość” w świetle kronikarskich zapisów / 144

Rektor WSD TS, ks. Ryszard Sadowski

Zakończenie / 152

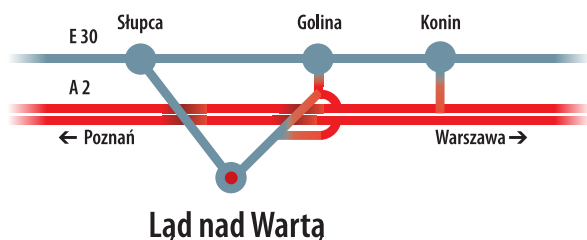
Summary / 154

Riassunto / 155

Zusammenfassung / 156

Wybrana bibliografia / 158

Indeks osób / 160

- Współrzędne GPS
52.20510°N
17.89279°E

Wyższe Seminarium Duchowne
Towarzystwa Salezjańskiego
Łądną 101
62-406 Łądek
tel. 63 276 33 24
fax 63 274 37 85
e-mail: rektor@wsdts.pl
www.wsdts.pl

Towarzystwo Salezjańskie
Inspektoriat pw. św. Wojciecha
ul. św. Jana Bosko 1
64-920 Piła
tel. 67 352 27 20
e-mail: towsalez@pi.onet.pl
www.pila.salezjanie.pl

komitet redakcyjny:
ks. Witold Drzyzgiewicz SDB
ks. Janusz Nowiński SDB
ks. Ryszard Sadowski SDB
ks. Jarosław Wąsowicz SDB

korekta i opracowanie indeksu:
Anna Strzałkowska

przekład angielski:
Magdalena Iwińska

przekład włoski:
ks. Tadeusz Lewicki SDB

przekład niemiecki:
Joanna Gawłowska

opracowanie graficzne:
Sławomir Krajewski

tamkapress

Wydanie pierwsze

© 2011 Towarzystwo Salezjańskie
Inspektoriat pw. św. Wojciecha
& Tamkapress
Wszelkie prawa zastrzeżone
Nieautoryzowane kopiowanie i rozpowszechnianie całości
lub fragmentu niniejszej publikacji
powoduje naruszenie praw autorskich.
Printed in Poland

ISBN 978-83-924446-8-8